

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos (socialinio darbo organizavimo) studijų
programa, IV kursas

Eglė Mikalauskaitė

**MOKINIŲ NEIGIAMO POŽIŪRIO Į SKIRTINGO AMŽIAUS
MOKYTOJUS KAITOS GALIMYBĖS**

Bakalauro darbas

*Bakalauro darbo vadovė –
doc. dr. A. Vaitkevičienė*

Turinys

Bakalauro darbo santrauka.....	3
Įvadas.....	4
1 skyrius. PEDAGOGO PROFESIJOS PAGRINDINIAI TEORINIAI ASPEKTAI.....	7
1.1. Pedagogo profesija ir pedagogo pašaukimas.....	7
1.1.1. Mokytojų profesijos kompetencijos	10
1.1.2. Mokytojų ir mokinių tarpusavio bendravimo ypatybės.....	14
1.1.3. Mokytojo asmenybės savybių ir pedagoginio meistriškumo ypatumai	16
2 skyrius. SOCIALINIO PEDAGOGO, KAIP TARPININKO PAGALBA MOKINIUI IR MOKYTOJUI.....	21
2.1. Socialinio pedagogo vaidmuo padedant mokiniams ir mokytojams spręsti problemas.....	21
3 skyrius. MOKINIŲ NEIGIAMO POŽIŪRIO Į SKIRTINGO AMŽIAUS MOKYTOJUS KAITOS GALIMYBIŲ KIEKYBINIO IR KOKYBINIO TYRIMO REZULTATAI.....	25
3.1. Tyrimo organizavimas, etapai ir metodika	24
3.2. Tyrimo dalyvių demografiniai duomenys	25
3.3. Tyrimo rezultatų analizė ir interpretavimas.....	27
3.3.1. Mokinių požiūris į bendravimą su skirtingo amžiaus mokytojais.....	27
3.3.2. Mokinių požiūris į skirtingo amžiaus mokytojų kompetenciją	34
3.3.3. Mokinių požiūris į socialinio pedagogo vaidmenį	40
3.4. Bendravimo įgūdžių plėtojimo grupės užsiėmimų duomenų analizė.....	41
Išvados	46
Literatūra	48
Summary	52
Priedai.....	Klaida! Žymelė neapibrėžta.

Bakalauro darbo santrauka

Bakalauro darbe analizuojamas mokinių požiūris į skirtingo amžiaus mokytojus bei to požiūrio kaitos galimybės.

Darbo tyrimo tikslas – išsiaiškinti mokinių požiūrio į skirtingo amžiaus mokytojus kaitos galimybes.

Taip pat buvo atskleistas mokinių požiūris į socialinio pedagogo vaidmenį, padedant spręsti mokinių ir mokytojų problemas.

Darbe atlikta anketinė mokinių apklausa, kuria buvo siekiama išsiaiškinti mokinių požiūrį į skirtingo amžiaus mokytojus. Anketų duomenims išanalizuoti buvo naudojama kiekybinė ir kokybinė duomenų analizė.

Tyrimo metu buvo vedami bendravimo įgūdžių plėtojimo grupės užsiėmimai, kuriuose dalyvavo 8 mokiniai. Juos atrinkti padėjo mokyklos socialinė pedagogė. Tai buvo mokiniai, kurie labiausiai konfliktuoja su mokytojais. Užsiėmimų tikslas buvo tam tikromis veiklomis/žaidimais suformuoti, pakeisti atitinkamą (neigiamą) požiūrį (teigiamu) į skirtingo amžiaus mokytojus.

Po užsiėmimų buvo siekta išsiaiškinti mokinių požiūrio kaitos galimybes. Šiam tikslui pasiekti buvo naudojamas struktūruotas interviu metodas. Duomenys išanalizuoti kokybinio turinio (content) analizės metodu.

Anketinėje apklausoje dalyvavo 100 mokinių iš 5–6 klasių.

Tyrimu išsiaiškinta, jog mokiniams labiausiai patinka bendrauti su jaunesnio amžiaus mokytojais ir išskyrė daugiau priežasčių, kurios susijusios su asmeninėmis savybėmis nei vyresnio amžiaus mokytojams. Taip pat mokiniai išsakė nuomones ir apie mokytojų turimas kompetencijas, t.y. tiek vyresnio, tiek jaunesnio amžiaus mokytojai naudoja panašias priemones už neklausymą, klasės elgesio taisyklių pažeidimus bei naudojamas skatinimo priemones ir pan.

Užsiėmimų vedimas nepakeitė mokinių požiūrio į skirtingo amžiaus mokytojus, tačiau mokiniai išmoko daugiau empatijos įgūdžių, tokių kaip savo ir mokytojų jausmų suvokimo, reagavimo į naujas situacijas ir t.t.

Esminės sąvokos: požiūris, mokiniai, amžius, mokytojai, kaitos galimybės.

Išvadas

Problema ir jos aktualumas. Mokykla – tai vieta, kur vaikas mokosi, įgyja naujų žinių. Autorius Rajeckas (2001) teigia, jog mokykla turi uždavinį ugdyti ne tik kolektyvą, bet ir atskirą asmenybę. Svarbiausiai tai, jog mokykloje nuolatos vyksta mokinių bendravimas ne tik tarp kitų mokinių, o taip pat ir tarp skirtingų mokymo dalykų (lietuvių k., matematikos ir kt.) mokytojų. Toks bendravimas tarp mokytojų ir mokinių dažnai nulemia ir mokymosi sėkmę. Tačiau mokytojo profesija nėra lengva, kuri reikalauja atsidavimo, energijos bei pastangų ne tik suteikiant mokiniui žinių, bet ir palaikant teigiamus santykius.

Mokytojas – asmuo, ugdantis mokinius pagal formaliojo arba neformaliojo švietimo programas¹. Pagrindinis mokytojų uždavinys – rengti jaunąją kartą gyvenimui. Jų darbo sėkmė priklauso nuo mokytojo asmenybės (domėjimasis mokslu, technika, menu, siekis perteikti jaunimui kultūros vertybes, gebėjimas ugdyti visapusiškai ir harmoningai brandžią asmenybę, poreikis bendrauti su augančiąja karta, rūpinimasis jo ateitimi, gebėjimas daryti intelektualinį, emocinį poreikį mokinių veiklai ir elgesiui), kultūros ir išsilavinimo, profesinio pasirengimo, kūrybiškumo (gebėjimas pateikti žinias nestandartiškai, prognozuoti ugdytinių raidą ir tam kurti atitinkamą ugdymo strategiją) (Visuotinė Lietuvių enciklopedija, 2001). Anot Rajecko (2001), tai reiškia, kad esminis mokytojo, taip pat ir jo paties asmenybės bruožas, kuris skiria jį nuo kitų profesijų darbuotojų, yra tas, kad jis turi būti ne tik labai geras savo dėstomo dalyko žinovas (pvz., istorikas, fizikas ir pan.), bet ir pedagogas – psichologas, pažįstas, suprantantis, mėgstantis ir gerbiantis mokinį, giliai suvokiantis, kad jis ugdo rytdienos pilietį. Todėl jam turi būti būdingas visapusiškas išsilavinimas, taip pat platūs interesai ir įvairūs gebėjimai, jis turi būti atviras idėjoms, naujai patirčiai.

Švietimo būklės tyrimų ataskaitoje nurodoma, kad mokytojų einančių pagrindines pareigas pasiskirstymas pagal amžių 2011 – 2012 metais vyraavo toks: jaunesnių nei 25 metai dirbo 434, 25–29 m. – 1675, 30–34 m. – 2704. Taip pat, turinčių 50 – 54 m. – 7254, 55–59 m. – 5046, 60 – 64 m. – 2506, 65 m. ir vyresni – 1107². Iš ties daugiausiai dirba vyresnio amžiaus mokytojų, tačiau nemažai yra dirbančiųjų jauno amžiaus mokytojų. Mokiniai atkreipia dėmesį į naujoves ir skirtingai žiūri į jauno mokytojo mokymo metodus ir pastangas, ir taip pat skirtingai žiūri ir į vyresnio amžiaus mokytojus. Jauno amžiaus mokytojai, pravėrę mokyklos duris, ateina su maža patirtimi, tačiau turi su savimi daug naujų idėjų, kurias panaudoja pamokoje ar po pamokų. Vieniems mokiniams patinka jaunesnio amžiaus mokytojų, kitiems vyresnio amžiaus mokytojų

¹ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. (2006).
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=279441&p_query=&p_tr2= (žiūrėta 2012-04-12).

² Lietuvos švietimas skaičiais. 2012 bendrasis ugdymas.
http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/Lietuvos%20svietimas%20skaiciais%202012_Bendrasis%20ugdymas.pdf (žiūrėta 2013-03-20).

bendravimo stilius, mokymo(–si) naudojami metodai, pamokos planavimas, dėmesio pritraukimo įgūdžiai ir kt. Anot, Kyburienės (2006), reikėtų didelį dėmesį atkreipti ir į mokytojo vadovavimą, kaip jis sugeba įtakoti ugdytinius našiam darbui, nes, kaip teigia Petrulytė (2004), kiekvienai klasei būdinga savita psichologija bei socialiniai procesai. Mokytojas arba vadovas norėdamas sėkmingai ugdyti mokinius, turi gerai išmanyti ne tik atskirų mokinių asmenybės savybes, bet ir visos klasės, kaip bendruomenės ypatumus, kurie turi didelę įtaką darbo sėkmei bei kiekvieno grupės nario asmenybės saviraiškai. Taip pat, geri vadovai, t.y. mokytojai sugeba sukurti teigiamą atmosferą, kurioje vaikas jaučiasi jaukiai, saugiai bei įgauna pasitikėjimo pojūtį ir tai prisideda prie mokinio mokymosi sėkmės. Todėl autorė Strakšytė (2008) teigia, kad mokymo(–si) sėkmė svarbus faktorius, nes jis dažnai lemia vaiko savigarbą, asmens savybes, vietą klasės bendruomenėje.

Apie pedagogą ir jo veiklą domėjosi nemažai žymių autorių, tokių kaip: S. Šalkauskas, A. Maceina, A. Gučas, L. Jovaiša, V. Voveris bei K. Pukelis iš kurių taip pat autoriai J. Vabalas–Gudaitis (1983) daug dėmesio skyręs mokytojui ir jo asmenybei rašė, jog pedagogui būdinga sugebėti užmegzti santykius su mokiniais; suprasti vaiko vidinį pasaulį ir sugebėti paveikti jo jausmus. J. Vydūnas (1994) akcentavo mintį, jog mokytojas tai mokyklos siela, kuriai svarbiausiai yra pažinti auklėtinio vidinį pasaulį, nustatyti jame esantį prigimtinį tikslą bei jį puoselėti ir ugdyti, taip pat mokytojui dirbti kartu su mokiniu gražiai sutariant.

Tyrimo objektas – mokinių požiūrio į skirtingo amžiaus mokytojus kaitos galimybes.

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti mokinių požiūrio į skirtingo amžiaus mokytojus kaitos galimybes.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę, pedagoginę, psichologinę literatūrą, teisinių duomenų bazę apie pedagogo profesiją, asmenybės bruožus bei socialinio pedagogo pagalbą mokytojams ir mokiniams.
2. Atskleisti mokinių požiūrį į skirtingo amžiaus mokytojų bendravimo ypatumus su jais.
3. Atskleisti, koks yra mokinių požiūris į jauno ir vyresnio amžiaus mokytojų kompetenciją.
4. Išsiaiškinti, koks yra socialinio pedagogo vaidmuo mokykloje, padedant spręsti problemas tarp mokytojų ir mokinių.
5. Ištirti mokinių neigiamo požiūrio į skirtingo amžiaus mokytojus kaitos galimybes.

Tyrimo metodai:

1. Pedagoginės, psichologinės literatūros bei mokslinių šaltinių apžvalga.
2. Anketinė mokinių apklausa, taikant atviro ir uždaro tipo klausimyną.

3. Duomenų apdorojimas turinio (content) analizės būdu, statistinis duomenų analizavimas su SPSS 17.0 programų paketu bei grafiškas duomenų apipavidalinimas su Microsoft Excel kompiuterine programa.
4. Bendravimo įgūdžių plėtojimo grupės užsiėmimų vedimas.
5. Interviu, skirtas apklausti bendravimo įgūdžių plėtojimo grupės dalyvius.

Tyrimo dalyviai – tyrime dalyvavo Kuršėnų miesto Pavenčių pagrindinės mokyklos 5–6 klasių mokiniai. Mokinių amžius nuo 11 iki 13 metų. Empirinis tyrimas buvo atlikinėjamas 2013 vasario 15 d. – 2013 balandžio 12d. Naudota tikslinė mokinių atranka. Bendravimo įgūdžių lavinimo grupės užsiėmimai praversti 8 – iems mokiniams bei bendravimo įgūdžių lavinimo grupės dalyvių apklausa įvykdyta balandžio 9 dieną.

Bakalauro darbo struktūra. Ši bakalauro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 3 skyriai, išvados, naudotas literatūros sąrašas (60), santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 11 lentelių, 14 paveikslų. Prieduose pateikiama: anketa, operacionalizacija, direktorės leidimai vesti užsiėmimus ir atlikti anketinę apklausą, prašymas, užsiėmimo veiklos pavyzdys, interviu klausimai ir atsakymai, atmintinė mokytojams ir pilnai suvestų interviu duomenų lentelės, darbe nepanaudotos diagramos. Darbo apimtis: 53 lapai.

1 skyrius. PEDAGOGO PROFESIJOS PAGRINDINIAI TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Pedagogo profesija ir pedagogo pašaukimas

Autorius Gudelis (1980) teigia, kad aktyvi žmogaus pozicija labiausiai priklauso nuo asmenybės kryptingumo. Kitaip tariant, kryptingumas svarbiausia asmenybės struktūros dalis, nuo kurios priklauso žmogaus gyvenimas, jo aktyvumas, veiklos pobūdis, socialinis bei moralinis asmenybės vertingumas.

Svarbiausią vietą asmenybės struktūros dalyje užima profesinis kryptingumas, kurį Gudelis (1980) apibrėžia taip: „Tai asmenybės polinkis į tam tikrą veiklos sritį, profesiją, profesiniai interesai, profesijos rinkimosi motyvai, valingas siekimas užsiimti veikla, teigiamos nuostatos tos veiklos atžvilgiu, teigiamas emocinis požiūris į veiklą arba jos rezultatus.

Profesija – nuolatinės veiklos rūšis, kuriai reikia specialaus pasirengimo ir kuri yra pragyvenimo šaltinis (Šernas, 1995). Daugelis būsimųjų studentų galvoja apie būsimą profesiją, t.y. apie tam tikrą kryptingumą kokiai nors veiklai, pvz., socialinei, sveikatos ir kitoms veikloms. Nemaža dalis būsimų studentų taip pat galvoja ir apie kryptingumą pedagoginei veiklai, kurios tikslas yra mokyti ir auklėti vaikus. Svarbiausi šio kryptingumo požymiai yra teigiami santykiai su vaikais, atsakomybė savo pareigoms. Taip pat svarbūs ir tokie požymiai, kaip psichologinis pasirengimas pedagoginei veiklai, domėjimasis vaiko asmenybe ir kt.

Platonas teigė, kad laiminga valstybė, kurios doriausi ir išmintingiausi žmonės tampa pedagogais (Vaitkevičius, 2008). Ši profesija yra viena doriausių ar tauriausių, nes yra susijusi ne tik su žinių perdavimu, bet ir su išminties, bei patirties dalinimusi. Pedagogas (gr. *paidagogos* iš *pais* „vaikas“ ir *agogos* „vadovas“) sen. Graikijoje buvo vergas, kurio uždavinys buvo prižiūrėti šeimininko vaikus, dabar – profesiskai pasiruošęs mokytojas bei auklėtojas³. Jovaiša (2001) teigia, kad pedagoginio darbo tikslas yra tobulinti žmogų, asmenybę. Taip pat augančią kartą padaryti kultūros paveldėtoja ir įgalinti ją kurti kultūrą – materialines ir dvasines vertybes. Žinoma, autorius nepamiršo apibrėžti ir pedagoginio ugdymo objekto, tai žmogus su būdingomis biologinėmis, psichologinėmis ir dvasinėmis savybėmis.

Mokytojų rengimui turėtų būti skiriama itin daug dėmesio, nes nuo to labiausiai priklauso mokymo ir mokymo(-si) kokybė⁴, kitaip tariant, pedagogo darbo sėkmė darbe labai priklauso nuo pedagogų rengimo institucijos, nes būtent ji parengia pedagogą lemtingam šuoliui į pedagoginio darbo sukūrį mokykloje. Pukelio nuomone (1998), tik klasėje paaikškėja, ar aukštoji pedagoginė mokykla nepadarė klaidų, organizuodama būsimų mokytojų (savi)atrangą ir pedagogines studijas. Vaitkevičius (2008) rašo, jog mokytojų rengimas susideda iš dviejų dalių:

³ Pedagogas. (1987). Grinius, J. (Red.). *Lietuvių enciklopedijos* (T. XXII, p. 238). Vilnius: Lietuvių enciklopedijos leidykla.

⁴ Švietimo plėtotos centras (2008). *Švietimo būklės tyrimų apžvalga*. Vilnius: Petro ofsetas.

- dalykinės: matematika, fizika ir kt.;
- pedagoginės: meilė žmogui, mokėjimas jį pažinti ir noras padėti. Taip pat oratoriniai, organizaciniai bei bendravimo gebėjimai. Ir svarbiausiai platus bendras išprusimas. Šioje dalyje svarbu, kad pedagogai susidūrę su neįprastomis aplinkybėmis, tokiomis, kaip pavyzdžiui tėvų emigracija, gebėtų spręsti ne tik didaktines problemas, bet ir socialines. Todėl šios dvi dalys pedagogo darbo veikloje yra svarbios tarpusavyje ir sunku išskirti, kuri dalis yra reikšmingesnė.

Mokytojų rengimas – mokytojo darbe reikalingos profesinės (dalykinės, pedagoginės, didaktinės, socialinės ir kt.) kvalifikacijos įgijimas studijų, praktinės veiklos ir kt. formomis, į kurią įeina ne tik pirminis parengimas, bet ir jos nuolatinis tobulinimas⁵. Pedagogų rengimą Lietuvoje reglamentuoja Švietimo įstatymas (2011), Pedagogų rengimo reglamentas (2012), Mokslo ir studijų įstatymas (2009) bei poįstatyminiai aktai⁶ ir kt. Lietuvos švietimo koncepcijoje rašoma, jog svarbiausiai, kad pedagogai būtų kūrybingos asmenybės, kurios gebėtų ne tik perteikti dalykų žinias, bet ir gebėtų ugdytinio ir pedagogo sąveiką grįsti tolerancija, dialogu, pagarba ir pan. Tai reiškia, jog pedagogai turėtų turėti pedagoginį pašaukimą, nes dirbant mokykloje ir norint pasiekti gerų rezultatų, reikia ne tik perduoti žinias, bet ir gebėti užmegzti socialinį santykį su mokiniais. Žinoma, taip pat ir su kitais mokyklos darbuotojais, tačiau didžiausias dėmesys skiriamas pedagogui ir mokiniui.

Pedagoginio pašaukimo problemą Lietuvoje analizavo nemažai autorių. S. Šalkauskas ir A. Meceina (1991) filosofiskai žvelgė į pašaukimą kaip į individo duotybę ir paskirtį sėkmingai veikti pasaulyje. A. Gučas (1937) ir L. Jovaiša (1981) siekė pažinti psichologinius šio reiškinio sandus, o pedagogai V. Voveris (1983), K. Pukelis (1995) ir kai kurie kiti autoriai domėjosi jo reikšme ugdymo praktikai (Gaučienė, 2008). Taigi nemažai autorių domino ši problema.

Pašaukimas – apibūdinamas, kaip aukščiausias tikslas, kuriam žmogus paskiria visą gyvenimą ir kuris padeda žmogui maksimaliai išreikšti savo asmenybę⁷. Norą dirbti žmogui lemia vidinės paskatos, o taip pat pašaukimas yra susijęs su pasiaukojimu kt. žmonėms, pastangomis tobulinti pasaulį. Autoriai Gudaitis–Vabalas (1983) ir Jovaiša (1993) skirtingai apibūdina pašaukimą. Gudaitis–Vabalas (1983) pašaukimą apibūdina, kaip pastovų patraukimą prie tam tikros srities darbų, kurie turi visuomeninę reikšmę, kuriais siekiama aukštesnio, idėjinio tikslo. Pasak Jovaišos (1993) pedagoginis pašaukimas tai motyvacinių, potencinių ir charakterio savybių visuma, reikalinga pedagogo profesijai įgyti, pedagoginiam darbui

⁵ Mokytojų rengimas. (2007). Andrašūnienė, M. *Socialinio darbo terminų žodynelis*. (p. 66). Vilnius: UAB CIKLONAS.

⁶ Lietuvos švietimo koncepcija. (1992). <http://www.smm.lt/strategija/docs/srp/koncepcija/koncepcija2.htm#7>. Žiūrėta (2013-03-25)

⁷ Pašaukimas. (2010). Vaitekūnas, S. (Red.). *Visuotinė lietuvių enciklopedija* (T. 17, p. 598). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.

sėkmingai ir su pasitenkinimu dirbti, išgyvenant jį kaip savo gyvenimo paskirtį. Taip pat autorius pažymi, jog pedagoginio pašaukimo motyvacijos struktūra susideda iš poreikio ir siekimo, tai yra:

- poreikio ir siekimo bendrauti su jaunimu perteikiant įvairias kultūros vertybes;
- poreikio ir siekimo pačiam gyventi pagal tas vertybes;
- poreikio ir siekimo įsisavinti filosofines pažiūras ir mokymo dalykus, kurių reikės dirbant.

Taip pat, anot Jovaišos (1999) pašaukimo bruožus galima skirstyti į tokias sritis:

- *motyvacinę sritį* – tai yra polinkis visą gyvenimą vykdyti tam tikros srities veiklą, idėjinės – pilietinės, estetiškos ir darbo vertybės, bei idealai;
- *potencinę sritį* – tai žinios, mokėjimai, įgūdžiai ir gebėjimai (profesiniai ir motoriniai, intelektualiniai, techniniai, specialieji, organizaciniai);
- bei *charakterio sritį* – tai aktyvumas, atkaklumas, iniciatyvumas, emocingumas, kuris susijęs su tam tikros srities veikla.

Jovaiša (1999) taip pat išskyrė tokius pašaukimo ypatumus:

- pedagogai myli savo veiklą;
- veržiasi prie darbo;
- kruopščiai dirba;
- negaili darbui jėgų ir laiko;
- džiaugiasi darbo sėkme ir ištvermingai pakelia nesėkmes;
- jų darbas dažniausiai būna sėkmingas, nors ir labai sunkus;
- atkakliai vengia darbo nesėkmių;
- stengiasi tobulinti darbo kokybę, savo kvalifikacijas;
- negalvoja apie savo profesijos pakeitimą;
- laikosi profesinės etikos ir pan.

Taip pat autorius analizavo ir rašė apie pedagogų profesinės veiklos bruožus, kurie turi pašaukimą:

1) *tie mokytojai:*

- sistemingai kelia savo filosofinę, pedagoginę, psichologinę ir specialiąją kvalifikaciją;
- vertina savo profesiją, gina jos socialinį ir asmeninį prestižą;
- ištvermingai ir sėkmingai dirba, siekdami mokyti ir auklėti;
- sugeba užkirsti kelią būsimoms nesėkmėms, nesutrunka iškilus sunkumams.

2) *Santykiuose su ugdytiniais tie pedagogai:*

- ieško galimybių glaudžiai bendrauti su ugdytiniais, bendrauja lengvai ir korektiškai;

- džiaugiasi nors ir nedideliais ugdytinių laimėjimais;
- nesėkmės atveju, ugdytiniais padarius klaidų, konfliktinėse situacijose sumaniai randa būdų išlaikyti emocinę pusiausvyrą, ištaisyti klaidas, skatinti teigiamą aktyvumą.

3) *Santykiuose su visuomene ir tėvais:*

- vertina ir domisi mokslo, technikos, meno ir kitais laimėjimais ir sumaniai juos taiko savo pedagoginėje ir visuomenės veikloje;
- taktiškai bendrauja su tėvais, išklauso jų nuomonės, palinkėjimus ir pastabas, pedagogiškai šviečia tėvus.

4) *Savo paties atžvilgiu:*

- stengiasi gyventi ir dirbti vadovaudamiesi idealinėmis vertybėmis;
- savo gyvenimo prasmę mato pedagoginėje veikloje, ugdant jaunąją kartą.

Taigi, pedagogo profesija yra labai svarbi ir gerbiama. Taip pat pedagogo darbe neatsiejamas ir profesinis pašaukimas be kurio sunku dirbti mokykloje ir ugdyti mokinius. Kaip teigia autorė Kavaliauskienė (2004), be pašaukimo ar bent be didesnio noro dirbantis mokytojas yra tik socialinio vaidmens kalinys.

1.1.1. Mokytojų profesijos kompetencijos

Autoriai Barbic ir Irovic (2008) nuomone, egzistuoja daugybė įvairių požiūrių į kompetenciją, o taip pat ir jų interpretacijų, kurios priklauso nuo mokomųjų dalykų ir kontekstų, žinoma, ir nuo kultūrinių, lingvistinių bei nacionalinių aplinkybių. Dzemyda, Gudynas, Šaltenis, Tiešis (2001) teigia, jog tiesiogiai mokytojų darbo efektyvumą išmatuoti sunku, tačiau pedagogų darbo efektyvumas remiasi dviem prielaidomis:

- mokytojo darbo efektyvumas priklauso nuo jo praktinės veiklos kokybės;
- mokytojo praktinė veikla tuo geresnė, kuo jis kompetentingesnis;

Jei išskirtos šios dvi prielaidos, tai žinoma, racionalu daryti išvadą, kad mokytojas yra pakankamai kompetentingas ir jo praktinės veiklos kokybė leidžia tikėtis darbo efektyvumo.

Įvairioje mokslinėje literatūroje galima rasti įvairių kompetencijų apibrėžimų, pvz.:

- kompetencija – asmens žinios, įgūdžiai, gebėjimai, požiūriai, vertybės, esančios žmogaus viduje ir pasireiškiančios sėkmingais žmogaus konkrečios srities veiklos, darbo rezultatais (Jucevičienė, 2007);
- kompetencija – pasak, Laužacko (2005), tai gebėjimas atlikti tam tikrą darbą (užduotis) realioje ar imituojamoje situacijoje (cit. Čiužas, Navickaitė, Užeckienė, 2009).

2007 metų patvirtintame Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu mokytojo profesijos kompetencijos apraše⁸ išskiriamos 4 profesijos kompetencijos:

- *bendrakultūrinės* – tai žinios, gebėjimai, įgūdžiai, vertybinės nuostatos ir kitos asmeninės savybės, kurios sąlygoja sėkmingą žmogaus veiklą konkrečioje(–se) kultūroje(–se);
- *profesinės* – tai žinios, gebėjimai, įgūdžiai, vertybinės nuostatos ir požiūriai ir kitos asmeninės savybės, kurios yra reikalingos sėkmingajai bendrajai ugdymo veiklai, tačiau jos nesuspecifikuojant pagal ugdymo turinio koncentrus/sritis;
- *bendrosios* – tai yra taip pat įvairios žinios, gebėjimai, įgūdžiai bei vertybinės nuostatos, požiūriai, taip pat kitos asmeninės savybės, kurios yra reikalingos mokytojo veiklai ir galimos perkelti iš vienos rūšies veiklos į kitą;
- ir paskutinioji, *specialioji kompetencija*, kuri apibūdinama, kaip žinios, įgūdžiai, įvairūs gebėjimai, o taip pat vertybinės nuostatos, požiūriai bei asmeninės savybės, kurios sąlygoja sėkmingą pedagogo veiklą konkrečiame ugdymo turinio konkcentre/srityje.

Visos šios 4 mokytojo profesijos kompetencijos apjungia ir sudaro vieną bendrą pedagogo kompetenciją, kuria jis privalo naudotis darbe ir kuri lemia sėkmingą mokymo(–si) procesą. Nei vieną iš jų nėra bloga, atmestina, ar netinkama. Žinoma, kaip teigia autorė Aidukaitė (2008), kompetencijos vienaip ar kitaip visada kinta, priklausomai nuo jo įgūdžių, požiūrių ar mokėjimų, vertybių bei asmeninių savybių. Visos jos svarbios ir reikalingos. Dažniausiai ir daugiausiai dėmesys yra skiriamas profesinėms kompetencijoms, kurias autoriai Adamonienė, Daukilas, Krikščiūnas ir kt. (2001) apibūdina, kaip asmens savitą raišką jam sėkmingai sprendžiant profesines problemas. Taip pat tame pačiame apraše (2007) išvardintos 8 svarbiausios mokytojo profesinės kompetencijos sudedamosios dalys:

1. informacinių technologijų naudojimo;
2. ugdymo(–si) aplinkų kūrimo;
3. dalyko turinio planavimo ir tobulinimo;
4. profesinio tobulėjimo;
5. mokymos(–si) proceso valdymo;
6. mokinio pažinimo ir jo pažangos pripažinimo;
7. mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo;
8. mokinių motyvavimo ir paramos jiems.

⁸ Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas (2007).
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=291726&p_query=&p_tr2= (žiūrėta 2013-04-04).

Ši apibrėžta mokytojų profesinė kompetencija yra viena iš svarbesnių mokytojui, kuris organizuoja mokymo(–si) procesą klasėje, nes gebėdamas naudoti profesinę kompetenciją privalo ne tik kurti saugią, mokinio emocinį, intelektualinį, socialinį, dvasinį vystymąsi palaikančią ugdymo/si aplinką bei gebėti kurti toleranciją ir bendradarbiavimą skatinančią aplinką, bet ir gebėti parengti mokiniams įdomią ir patrauklią mokymo(–si) medžiagą. Be to mokytojas turi gebėti tikslingai naudoti šiuolaikines technologijas ir mokymo(–si) metodus ir t.t. Tačiau svarbu tai, kad mokytojas skirtų daug dėmesio ne tik profesinių kompetencijų, bet ir bendrakultūrinių, bendrųjų bei specialiųjų kompetencijų plėtotei, o tai atitiktų šiuolaikinės didaktikos mokytojui keliamiems reikalavimams, kurie šiomis dienomis yra dideli.

Mokslinėje literatūroje galima rasti ir daugiau kitų įvairių kompetencijų. Barnett (1992) išskiria edukacinę ir profesinę kompetenciją; Reetz (1990) – dalykinę, socialinę, asmeninę; Pikūnas, Palujanskienė (2000) – emocinę, intelektinę, fizinę, socialinę, darbingumo, moralinę bei religinę; Laužaininkienė (2003) – bendrakultūrinę, informacinę, bendrąją pedagoginę, komunikacinę bei socialinę (Aidukaitė, 2008) ir t.t. Šios ir anksčiau išvardintos kompetencijos yra įgyjamos per 2 etapus:

- pirminis kompetencijų įgijimas yra kompetencijų ugdymas, t.y. jos įgyjamos ne tik iš teorijos, bet ir iš praktinės bei socialinės veiklos;
- kompetencijų tobulinimas bei strateginių kompetencijų formavimas.

Tai rodo, jog kompetencijos nėra įgyjamos iš karto, jos ugdomos ilgą laiką, dažniausiai visą gyvenimą.

Autorių Pocevičienės ir Eitutytės (2004) teigimu, kiekvienas mokinys pereidamas iš pradinės ugdymo pakopos į pagrindinę, daugiau ar mažiau susiduria su tam tikrais pokyčiais:

- klasės draugų pasikeitimu;
- įprastos mokymosi vietos praradimu;
- skirtingų mokymo dalykų reikalavimais;
- skirtingų mokymo(–si) pasiekimų vertinimu ir t.t.

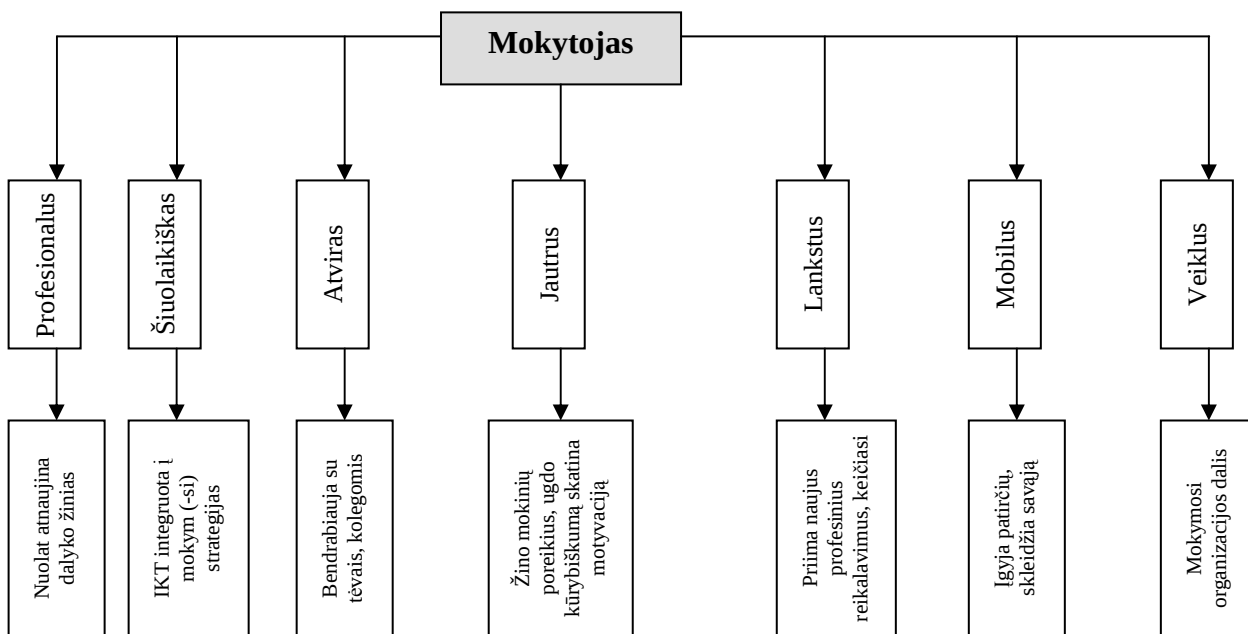
Dėl šių pokyčių mokinys gali reaguoti įvairiai: nuo susidomėjimo iki paprasčiausio pasyvumo viskam. Autorės taip pat teigia, jog dėl šių dalykų įprasta, kad atsiranda pirmosios mokymo(–si) nesėkmės, kurios susijusios tiek su mokomojo turinio apimties didėjimu ir sudėtingėjimu, taip pat ir su mokytojų keliamų reikalavimų naujumu, įvairove ir kt. Todėl tai skatina mokytoją būti kuo kompetentingesniu savo srityje (ir ne tik), taikyti kuo įvairesnius veiklos būdus, mokymąsi skatinančius mokymo(–si) būdus. Dabartinė mokykla, kaip teigia autorė Zacrova (2007), reikalauja vis daugiau kompetentingesnių mokytojų, kurie savo darbe naudojami visomis savo asmeninėmis savybėmis, būna atviri visiems mokinių poreikiams ir

nuotaikoms. Kompetentingas mokytojas, anot autorės, taip pat priima skirtingus požiūrius bei gyvenimo būdus ir suvokia mokinių galimybių skirtumus.

Pasak Jucevičienės (2008), šių dienų mokytojui yra svarbios ir dar kelios kitokio pobūdžio kompetencijos:

- *perkeliamosios*, t.y. veiksmingos veiklos, asmeninė, mokymosi kaip mokytis, o taip pat komunikacinė, komandinio darbo, informacijos naudojimo, projektinės ir tiriamosios veiklų kompetencijos;
- *bendrosios pedagoginės*, t.y. mokinių motyvavimo bei paramos jiems teikimo, edukacinių idėjų ir technologijų, o taip pat edukacinės aplinkos ir ugdymo programų kūrimo bei mokinių motyvavimo ir kt. kompetencijos;
- bei *sociokultūrinės*, *darnaus vystymosi* ir kt. kompetencijos.

Tačiau mokytojui jau nebeužtenka įgytų kompetencijų, jam, reikia nuolatos kelti savo kvalifikaciją, atnaujinti senas žinias ar įgyti naujų. Švietimo dokumentuose yra akcentuojama, kad vienu iš svarbiausių veiksnių, lemiančiu ugdymo kokybę, tampa mokytojų naujų kompetencijų, kurios susijusios su besikeičiančiu mokytojo vaidmeniu, plėtra (žr. 1 pav):

1 pav. Naujausios kompetencijos, susijusios su besikeičiančiu mokytojo vaidmeniu ugdymo procese

Taigi, galima teigti, kad šiuolaikiniams mokytojams keliama reikalavimai vis sudėtingėja ir iš jų reikalaujama būti kuo kompetentingesniu bei nuolat naujinančiu savo turimas ir įgytas žinias. Nebeužtenka vien išmanyti savo dėstomą dalyką, bet būtina gebėti žinias perteikti taip, jog mokinys būtų susidomėjęs bei būtų motyvuotas dirbti. Taip pat būtina gebėti sukurti tokią

mokymo(–si) atmosferą skatinančią aplinką, jog vyrautų teigiama mokinių ir mokytojų bendravimo ir bendradarbiavimo sąveika.

1.1.2. Mokytojų ir mokinių tarpusavio bendravimo ypatybės

Jau praėjo laikai, kai mokytojai vaikams liniuotėmis karšdavo kailį ar statydavo į kampa. Šias bausmes taikančius ir propaguojančius pedagogus pakeitė šiuolaikiški ir perspektyvūs mokytojai, kurie autoritetą įgauna entuziazmu, motyvacija ir nuoširdžiu noru išmokyti vaiką (Raibytė, 2011).

Tačiau vis dar pasitaiko tokių situacijų, kai mokytojas mokyklose dažniausiai yra tarsi aukščiau už vaiką, jis tarytum prižiūrėtojas ir mokiniams nepasitiki. Mano, kad juos reikia nuolatos kontroliuoti. Vaikams, paaugliams ir jaunuoliams kartais trūksta savitvardos ir atsakomybės, todėl mokykla atsako už jų veiksmus. Tam mokyklos administracija arba pedagogų taryba primeta taisyklių ir elgesio normų „rinkinėlį“, kuriuo turi visi be atodairos laikytis. Netikima, kad mokiniai patys gali pasirinkti teigiamus tikslus bei elgesio būdus (Gailienė, Bulotaitė, Sturlienė, 1996). Žinoma, tokioje mokykloje atsiranda ir labai aiški hierarchija, t.y., direktorius, pavaduotojai ir mokytojai – viršuje, o mokiniai lieka paskutinėje vietoje, nes neturi galimybių daryti sprendimus. V. Satir tokią bendravimo situaciją vadina nelygiateise: kai vienas stovi, o kitas – klūpo. Todėl tokie santykiai būna nepatikimi, grindžiami baime, nes mokiniai jaučia, kad jų nuomonė, niekam neįdomi, kad mokytojas galvoja tik apie savo tikslus, kaip juos pasiekti ir pan. Dažniausiai tokioje hierarchinėje sistemoje mokinių ir mokytojų santykiai grindžiami baime, o tvarka palaikoma bausmėmis. Atsiranda konfliktinių situacijų. Mokiniai su vienais mokytojais sutaria geriau, nes šie dažniausiai nepyksta, būna nuoširdūs, atlidūs ir pan., o kitų, mokytojų, bijo, nes ant jie yra nekantrūs, šaukia, grubiai kalba, ar šiurkščiai kreipiasi. Kiekvienas mokytojas skirtingai reaguoja į bendravimo situacijas ir skirtingai imasi atitinkamų priemonių problemai spręsti. Dėl šios priežasties mokytojo vaidmuo mokykloje nėra lengvas.

Pasak Pivorienės ir Sturlienės (2005), ugdydamas mokinį, pedagogas turi atlikti ne vieną vaidmenį, o daugelį vaidmenų, pvz.:

- konsultanto;
- auklėtinio pagalbininko;
- psichologinio klimato kūrėjo ir kt.

Šiuos vaidmenis mokytojui sunku atlikti, nes jų mokomasi praktikoje, kintačiose bendravimo situacijose nėra paprasta atpažinti, kuris vaidmuo konkrečiu momentu yra aktualesnis. Pasak Lepeškienės (2001), apie mokytojo vaidmenį, reikalavimus jo asmenybei

daug rašė humanistinės psichologijos atstovų, pvz., A. Maslow teigė, jog „tėvai perduoda vaikams iškreiptus elgesio modelius, tačiau jei mokytojai yra sveikesni ir stipresni, vaikai veikiau seks jais“ ir pan.

Kad mokinio ir mokytojo bendravimas būtų šiltas, malonus ir pan., pirmiausiai svarbu kokius kūno kalbos ženklus mokytojas siunčia vaikams, kokius elgesio gestus naudoja mokytojas, kokia poza stovi šnekėdamas su mokiniu. Sumaniai naudodamas neverbalinės komunikacijos įgūdžius mokytojas gali sukurti teigiamą atmosferą, kuri labai svarbi mokinio pasitikėjimui mokytoju, lygiaverčiam bendravimui, pozityviam mokinio savęs vertinimui.

Lukošienė (1998) išskiria tokius mokinių savęs vertinimo ugdymo principus: vaikų pasitikėjimą savimi, jų teigiamą savęs vertinimą didina tokia atmosfera, kurioje:

- jie jaučiasi saugūs (tai pasitikėjimo ir palaikymo sklidina atmosfera, kurioje jie gali būti savimi, nebijodami būti pasmerkti ir pažeminti už savo jausmus, savo klaidas, kur gali sulaukti užuojautos ir supratimo);
- gali identifikuoti save (tai reiškia, jog gali pažinti save, pripažinti savo unikalumą, suvokdami, kad daug kuo jie panašūs į savo draugus, o kai kuo ir ypatingi);
- gali jausti bendrumo, priklausomybės jausmą (vaikui labai svarbu kam nors priklausyti: šeimai, klasei, būreliui ar kitam kolektyvui, svarbu jaustis aplinkos dalimi, reikšmingu, veikliu klasės ar komandos nariu) ir kt.

Teigiama atmosfera padeda mokiniams gerai sutarti su mokytojais. Mokiniai visada nori ir tikisi mokytojo geranoriškumo, supratimo, išklausymo. Tai, ko pageidauja mokiniai iš savo mokytojų, taikliai suformulavo tokie autoriai, kaip profesorius Černius (1993) ir Zaukienė (1998):

- „nusišypsokite, kai mane pamatote“;
- „žinokite mano vardą ir pavardę. Kreipkitės į mane vardu (pavarde)“;
- „klauskite manęs, kai aš kalbu“;
- „pasakykite man, kad manęs pasigedote, kai aš nebuvo mokykloje“;
- „pažinkite mane. Pastebėkite mano gabumus, interesus. Atkreipkite į mane, kaip į individą, dėmesį“ ir t.t.

Ko pati mokykla tikisi iš mokytojų, autorės Gailienė, Bulotaitė, Sturlienė (1996) išskyrė tokius demokratiškus teiginius:

- mokytojas gerbia vaikų unikalumą;
- gerbia mokinius kaip asmenybes, visada pagarbiai su jais kalbasi, net jeigu retkarčiais ir pyksta. Pagarba ugdo emocinę ir dvasinę sveikatą;
- nuoširdžiai domisi kiekvienu mokiniu nepriklausomai nuo to, kaip jis elgiasi ir mokosi;
- elgiasi taip, kad vaikai jaustųsi mylimi ir globojami;

- negaili pritariančio žodžio, malonios šypsenos, draugiško paskatinimo;
- atsimena, kad visų nepadarys laimingais, bet bando nors truputį padėti moksleiviams spręsti gyvenimo problemas;
- mato visą klasę ir kiekvieną mokinį atskirai;
- neišskiria nei vieno mokinio;
- klauso mokinių atidžiai. Vaikas greit suvokia, kas jų tikrai klausosi ir domisi jais;
- atsimena, kad negali būti vienintelės mokyklos metodikos ir visiems laikams nustatytos programos. Mokymo turinys turi būti artimai susijęs su gyvenimu;
- taiko įvairius mokymo metodus, kad vaikams būtų įdomu;
- skatina bendradarbiauti – tiek bendraujant tarpusavyje, tiek mokantis;
- ugdo gyvenimo įgūdžius ir t.t.

Taigi, kad mokytojų ir mokinių santykiai būtų geri, neužtenka mokytojui vien dėstyti dalyką, reikia ir palaikyti teigiamą atmosferą, nes tada mokinys savimi pasitiki, žino, jaučia, jog jis yra reikalingas, protingas. Jam gera, kad yra, kas jį mokykloje palaiko, nori, kad jam sektųsi ir pan.

1.1.3. Mokytojo asmenybės savybių ir pedagoginio meistriškumo ypatumai

Autorės Hollins (2011) ir Beutel (2009) teigia, jog mokytojo darbas yra svarbus mokinio gyvenime ir tai yra sudėtingas ir daugialypis procesas, reikalaujantis gilių žinių, gebėjimo atitinkamai veikti įvairiose situacijose, sintetinti, integruoti ir taikyti šias žinias įvairiose situacijose, atsižvelgiant į tam tikras sąlygas, individų grupes ir pan. Phelps ir Benson (2012) teigia, jog mokytojai turi didelę įtaką klasėje. Mokiniai mokosi motyvuotai tik tuomet kai turi motyvuotus ir pašaukimą pedagogo specialybei turinčius mokytojus. Tad kokios yra asmeninės savybės ir bruožai, kuriuos mokytojas privalo turėti?

Lietuvoje mokytojų savybes, asmenybės bruožus nagrinėjo O. Tijūnienė (2002), L. Jovaiša (2003), V. Kavaliauskienė (2001), E. Martišauskienė (2004), V. Lepeškienė (1996) ir kt. atliko mokytojų asmenybės vertybių tyrimus.

Šernas (1998) mokytojo sąvoką apibrėžia, kaip žmogų, kuris su savo veikla ir atitinkamomis savybėmis daro įtaką kitų žmonių asmenybės vystymuisi (cit. Gudonis, Masiokienė, 2008). Nuo mokytojo asmenybės ir veiklos labai priklauso mokinių vystymasis.

Asmenybė – tai žmogus, pasiekęs pakankamai aukštą fizinio, psichinio ir socialinio išsivystymo lygį, kuris leidžia jam elgtis neatsižvelgiant į tiesioginius poveikius ir situacijas, vadovaujantis esminiais gyvenimo principais ir įsitikinimais (Zambacevičienė, Dapkevičienė, 2007). Taip pat autorės Butkienė, Kepalaitė, (1996), išskyrė asmenybės sudedamąsias dalis:

- *aktyvumas* – tai yra pastangos veikti plačiau negu to reikalauja situacija ir veikiančiojo padėtis;
- *kryptingumas* – tai yra pastovi vyraujančių poreikių, tikslų, motyvų, mokymų, interesų, problemų ir įsitikinimų sistema;
- *giluminiai prasminiai procesai* – tai procesai, per kuriuos išsikristalizuoja žmogus sąmoningas santykis su tikrove (cit. Zambacevičienė, Dapkevičienė, 2007).

Visais laikais pedagogui buvo keliami ypatingi reikalavimai, nes tik asmenybės gali išugdyti asmenybes (Laužikas, 1993). Gudonis ir Masiokienė (2008) teigia, kad šiandienos pedagogas sprendžia ne tik pačios ugdymo kokybės ar įgūdžių plėtojimo, bendravimo, integracijos ar kitus klausimus, bet ir kelia sau naujus socialinius vaidmenis. Šie vaidmenys ugdymo procese yra ypatingi, nes kuria ugdymosi sąlygas, taip pat vadovauja sudėtingam žmogaus tobulėjimo procesui. Taip pat visa savo esybe stengiasi daryti įtaką individualybės formavimuisi, t.y. požiūriu į santykius, dėstomą dalyką, vertybes, darbą ir į daugelį kitų dalykų. Autorė Komskienė (2008) teigia, kad mokytojo darbe yra labai svarbu, kaip jį vertina mokiniai, nes jei jie bijo mokytojo, nepasitiki juo, tai pedagoginė sąveiką neįmanoma. Taip pat Komskienė (2008) teigia, kad, pedagogo profesija reikalauja ne tik pedagogikos, psichologijos ir specialybės žinių, įgūdžių ir mokėjimų, bet ir specialių asmenybės savybių, bruožų, kurios įgalina efektyviai ir kūrybingai reikštis pedagoginėje veikloje.

Mokytojui, kaip buvo minėta, kaip ir kitoms profesijoms yra keliami didžiuliai reikalavimai ir mokytojas turi turėti tam tikras asmenines savybes, kuriomis vadovaujasi pamokoje (ir ne tik), t.y. mokytojas – žmogus, mokytojas - specialistas privalo turėti tokias asmenines savybes⁹ (žr. 1 lentelę):

1 lentelė

Būtinios mokytojo – žmogaus, mokytojo – specialisto savybės

Mokytojas - žmogus	Mokytojas - specialistas
• Tautiškumas; • Aktyvumas; • Kritiškumas; • Atvirumas; • Patriotiškumas; • Emocionalumas; • Mokėjimas bendrauti; • Asmeninis pavyzdys; • Demokratiškumas;	• Artistiškumas; • Mokymasis; • Atsakingumas; • Kantrumas; • Mokėjimas iškelti tikslus; • Teisingumas; • Organizuotumas; • Darbštumas; • Disciplina;

⁹ Ko reikia šiuolaikiniam mokytojui? Aktualus mokytojų kvalifikacijos tobulinimo turinys. (2008).

• Doroviškumas; • Žmogiškumas; • Nuoširdumas; • Pakantumas; • Sąžiningumas; • Atsakingumas; • Pareigingumas; • Pagarba žmonėms; • Optimizmas; • Dvasingumas.	• Erudicija; • Kantrumas; • Kūrybiškumas; • Dalykinės žinios; • Metodinės žinios; • Tautiškumas; • Meistriškumas; • Atkaklumas; • Humoro jausmas; • Reiklumas; • Technologijų valdymas; • Meilė darbui; • Meilė vaikams.
---	--

Šios asmeninės savybės aiškiai parodo, koks turi būti mokytojas. Iš tikro nemažai savybių turi turėti mokytojas, kuo daugiau jomis mokytojas naudojasi, tuo geresnė mokymo(–si) ir bendravimo atmosfera. Kuo daugiau neigiamų savybių pasireiškia mokytojo profesinėje veikloje, tuo daugiau iškyla sunkumų pedagoginėje sąveikoje. Kuo daugiau teigiamų asmeninių savybių pasireiškia mokytojo profesinėje veikloje, tuo bus sėkminga mokymo(–si) ir bendravimo aplinka ir atmosfera.

Mokytojo darbe svarbios ne tik asmeninės savybės, bet ir tam tikras meistriškumas darbui. Meistriškumas apibūdinamas, kaip didelis tam tikroje srityje sumanumas, o pedagoginis meistriškumas, anot Rajecko (2001), apibūdinamas, kaip tobula pedagoginė ugdomoji veikla, kurią lemia asmeninių mokytojo savybių, jo žinių ir gebėjimų sintezė. Ši veikla savo esme yra kūrybinio pobūdžio – kiekvienas mokinys yra skirtingas, ji augdamas ir brėsdamas visą laiką keičiasi, mokytojo ir mokinių bendravimo metu dažnai staigiai iškyla netikėtos, nestandartinės situacijos ir pan. Dėl šių priežasčių mokytojams tenka ieškoti originalių sprendimų. Ne be pagrindo daugelis pedagogikos ir kitų sričių specialistų mokytojo veiklą lygina su mokslininko darbu – ir vieniems, ir kitiems būdingas nuolatinis ieškojimas.

Autorės Meškauskienė ir Monkevičienė (2011)¹⁰ išskiria 3 pedagoginio profesinio meistriškumo pagrindus:

- didaktinį pasirengimą;
- pasaulėžiūrą, moralinius įsitikinimus;
- tvirtas dalykines žinias, nuolatinį profesinį tobulėjimą.

¹⁰ Meškauskienė, A., Monkevičienė, O. (2011). Pedagogo taktas.
<http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/specialistams/pedagogo-taktas/8735> (žiūrėta 2013-04-19).

Tačiau vien šių išvardintų pagrindų neužtenka, nes yra dar viena svarbi pedagoginio meistriškumo sudedamoji dalis, tai pedagoginis taktas, kuriam būdinga savitvarda, dėmesingumas, supratingumas, mandagumas, noras daryti gerą kitiems ir suteikti džiaugsmą.

Savo darbe mokytojai yra labai svarbu analizuoti savo veiklą, ugdymo rezultatus, santykius su mokiniais, kokie pokyčiai vyksta, taip pat stengtis šalinti trūkumus, nuolatos ieškoti atitinkamų sprendimo būdų ir t.t. Todėl mokytojai meistriškumas reikalingas ir būtinas jo mokymo procese, nes turi vyrauti nauji ieškojimai, siekimas tobulinti veiklą ir pan.

Rajeckas (2004) išskiria svarbiausias pedagoginio meistriškumo ir su juo susijusias sėkmingas ugdomosios veiklos sąlygas:

- *būtinės gilios savo dėstomojo dalyko žinios* – mokytojai svarbu kuo giliau ir visapusiškai žinoti tą mokslo šaką, naujausius pasiekimus ir alternatyvinius požiūrius, kurios esmę ir pasiekimus jam tenka atskleisti mokiniams, visą laiką savo specialybės dalyku domėtis, stengtis žinoti, kas nauja. Mokiniai iš įvairių informacijos šaltinių įgyja žinių, o tai verčia ir mokytoją domėtis naujovėmis, kad visą patirtimi galėtų dalintis su mokiniais taip pat.
- *reikalingas profesinis-pedagoginis pasirengimas* – svarbu gebėti tinkamai organizuoti mokymo procesą, kad mokiniai lengviau perimtų reikalingą informaciją, kuo sėkmingiau formuotųsi atitinkamus mokėjimus ir įgūdžius ir pan. Taip pat, mokytojai privalo mokėti įtraukti mokinį į nagrinėjamus klausimus, organizuoti savarankiškus darbus, sugebantis palaikyti teigiamą nuotaiką ir gerus santykius su mokiniais, žinoti vaikų psichinių savybių ypatumus ir kt. Mokiniai turėtų mėgti mokytoją, laukti jo pamokų, įdomiai dirbti ir pan. Todėl mokytojas privalo gerai žinoti mokymo proceso dėsningumus, išmanyti pamokos valdymą, įvairių mokymo metodų panaudojimo galimybes, tas sąlygas, kurių būtina laikytis, norint sėkmingai įtraukti visus mokinius į aktyvų darbą ir t.t.
- *domėjimasis mokslo naujovėmis, visuomeninių gyvenimu* – t.y. mokytojai neužtenka vien išmanyti savo dėstomą dalyką, svarbu, kad jis domėtųsi ir kitomis mokslo sritimis, mokslo naujovėmis, visuomeninio gyvenimo problemomis, skaityti spaudą ir t.t. Tai padeda, sprendžiant įvairias situacijas.
- *reikšmingi ir specialūs gebėjimai (hobi)* – mokytojams taip pat svarbu ir specialūs gebėjimai, pvz., sportiniai, artistiniai ir kt., kurie gali praturtinti pedagoginę sąveiką.
- *mylėti vaikus* – šis reikalavimas turi būti kiekvieno mokytojo svarbiausias bruožas, nes mokytojo ir mokinių mokymosi procesas ilgas ir nuolatinis. Svarbu, kad mokytojai jo darbas keltų pasitenkinimą, nes nuo to priklauso darbo rezultatai, o ir mokiniams gera mokytis, kai jaučia, jog mokytojas jų neatstumia, o priima juos tokius, kokie jie yra.
- *reiklumas sau ir mokiniams* – ugdymo procese ypatingą vietą užima mokytojų reikalavimai atskiriems mokiniams ir jų grupėms, siekiant įvairių tikslų, įvairiose situacijose ir pan.

reikalavimai skatina mokinius geriau mokytis, kruopščiau dirbti, kontroliuoti save, ugdyti savo valią, kovoti su trūkumais. Svarbu, kad keldamas reikalavimus, mokytojas principingai jų laikytųsi: nesakytų vieną, o darytų visai kitą.

- *pedagoginis taktas – ypatinga pedagoginio meistriškumo sąlyga* – pedagoginis taktas – tai ypatingas saiko, pedagoginio tikslumo viskam, ką daro mokytojas (jo žodžių, poelgių, kreipimosi į mokinius ir pan.), jausmas, gebėjimas atitinkamoje situacijoje kuo tiksliau nustatyti santykių būdą. Taktiškumas, sugebėjimas išvelgti, kas dedasi vaiko sieloje, ką jis galvoja, ką jaučia, kaip jis reaguos į mokytojo pastabą ar kitą pedagoginio poveikio priemonę sudaro iš esmės mokytojo ir mokinio santykių pagrindą, kurie privalo būti humaniški, tėviški.
- *mokytojo autoritetas* – jis formuojasi įvairioje bendroje veikloje su mokiniais. Įtakos turi ir asmeninis mokytojo gyvenimas, jo šeima ir pan., tačiau kiekvieno atskiros mokytojo autoritetas daugiausia priklauso nuo jo paties – nuo jo išsilavinimo, bendros kultūros ir elgesio, jo pedagoginio meistriškumo ir taktiškumo ir kt. Autoritetingas mokytojas – mokiniams pavyzdys, jei paprastai stengiasi sekti tokiu mokytoju, kuo geriau ir pilniau siekti vykdyti tokio mokytojo keliamus reikalavimus. Mokiniai pagarbiau žiūri į tokį mokytoją, pasitiki juo, stengiasi kuo geriau atlikti užduotis.

Taigi, mokytojo darbo sėkmė labai priklauso nuo to, kaip jis gebės tinkamai naudotis ir pritaikyti vienokią ar kitokią asmeninę savybę, o taip pat kaip pasireiškia jo meistriškumas.

2 skyrius. SOCIALINIO PEDAGOGO, KAIP TARPININKO PAGALBA MOKINIUI IR MOKYTOJUI

Autorius Labanauskas (2009) pažymi, jog socialinio pedagogo pareigybė yra skirtingai suprantama ir sunkiau apibūdinama nei įprasto pedagogo, nes dėl savo tam tikros darbo specifikos socialinis pedagogas užima išskirtinę vietą mokyklos bendruomenės komandoje. Jis yra tarsi tarpininkas tarp pačios mokyklos administracijos, bet svarbiausiai, tarp mokytojų ir mokinių. Dėl šios priežasties būna ypač sunku savo veikloje dirbti ir spręsti problemas taip, kad nekiltų konfliktų tarp vienos ar kitos pusės. Tam reikia gebėti tinkamai tarpininkauti ir taip pat tinkamai teikti įvairią pagalbą. Todėl socialinio pedagogo vaidmuo mokykloje nėra lengvas, nes, Gogelienės (2004) teigimu, socialinis pedagogas atlieka nemažai vaidmenų:

- draugo;
- patarėjo;
- pagalbininko;
- eksperto;
- advokato;
- psichoterapeuto;
- visuomenės veikėjo;
- ir vieną iš svarbiausių, tai tarpininko vaidmens.

Tarpininkavimas – tai trečiosios šalies veikla, kuri ieško takaus ginčo sprendimo (Žekonis, 2008). Atlikdamas tarpininko vaidmenį socialinis pedagogas, kaip buvo minėta, mokykloje tarpininkauja ne tik tarp mokinio ir šeimos ar kitų suaugusiųjų, bet ir tarp mokinio ir mokytojų. Tarpininkavimo procesas socialinio pedagogo veikloje yra svarbus, nes jo įsikišimas į konfliktą padeda lengviau spręsti problemas.

2.1. Socialinio pedagogo vaidmuo padedant mokiniams ir mokytojams spręsti problemas

Lietuvos mokyklose jau senokai įsteigti socialinių pedagogų etatai (Janutytė, Litvinas, 2004), kurių tikslas yra pagalbos teikimas (šviečiamoji, ugdomoji, konsultacinė ir kt.). Pasak Labanausko (2009, p. 18) socialinis pedagogas tai yra asmuo, įgijęs socialinio pedagogo (arba kompleksinį socialinio darbo bakalauro ir profesinį pedagogo) pasirengimą ir yra pasirengęs dirbti socialinėse institucijose, atliekančiose ugdymo funkcijas ir sugebantis, vykdyti socializacijos, ankstyvosios prevencijos, pagalbos prevencijos ir socialinės reabilitacijos programas bei sėkmingas socialines interakcijas įvairaus lygio socialinėse grupėse

2004 metų Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu dėl bendrųjų socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatų patvirtinimo¹¹ pagalba įsakyme apibūdinama, kaip socialinių pedagogų (administracijos, mokytojų, klasės auklėtojų) veikla, kuri yra susijusi su mokinių socialinių bei pedagoginių poreikių tenkinimu, leidžianti padidinti švietimo veiksmingumą. Socialiniai pedagogai gali teikti tokias pagalias, kaip socialiai priimtino elgesio modeliavimo, teikti įvairias prevencines programas, vykdyti tyrimų organizavimą, formuoti socialinius ir gyvenimo įgūdžius ir kt., bei svarbiausia pagalbos rūšis tai konsultavimas, kurio metu siekiama tėvams (globėjams), mokyklos administracijai bei mokytojams ir mokiniams siekiant padėti, norint išsiaiškinti ir suprasti, tai kas vyksta jų mokymosi erdvėje bei gyvenime, padedant elgtis naujai. Taip pat socialiniam pedagogui svarbu turėti tam tikras vertybines nuostatas, kurios yra labai aiškiai nurodytos Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakyme dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo (2001)¹²:

- pagarbos vertybinė nuostata, nes kiekvienas individas yra vertas besąlygiškos pagarbos;
- atvirumo – kiekvienas turi teisę į atvirą ir nuoširdų bendravimą;
- unikalumo – kiekvienas individas yra savitas bei nepakartojamas;
- tolerancijos – kiekvienas turi teisę turėti skirtingus įsitikinimus, tautinę nepriklausomybę bei skirtingas vertybes;
- taip pat viena iš svarbesnių vertybinių nuostatų, tai vaiko kaip asmenybės vertinimas;
- nesmerkimo ir neteisimo vertybinė nuostata, kuri reiškia, jog socialinis pedagogas neturi būti teisėjas;
- empatijos – kiekvienas individas, grupė, bendruomenė turi tikėti, kad bus supastas;
- priėmimo – kiekvienas individas turi teisę būti priimtas toks, koks yra, tačiau ne toks, kokį jį nori matyti socialinis pedagogas;
- konfidencialumo – vaikų bylos ir jose sukaupta informacija turi būti saugoma tik socialiniam pedagogui prieinamoje vietoje ir gali būti pateikiama kitiems tik tuo atveju, jei tėvai arba teisėti globėjai davė sutikimą ir būtina laikytis paslapties apie vaiko problemas išlaikymo principu;
- bei viena iš paskutiniųjų vertybinių nuostatų, kuri yra viena iš svarbesnių, tai pasitikėjimo vertybinė nuostata – socialinis pedagogas neturi rodyti įtarumo ir nepasitikėjimo vaiku;

¹¹ Bendrieji socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatai. (2004). http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=236284 (žiūrėta 2013-04-03).

¹² LR ŠMM Įsakymas dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo. (2002). http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=161532 (žiūrėta 2013-04-03).

Šiose nuostatuose daugiausiai kalbama apie vaikus, tačiau socialinis pedagogas privalo šias vertybines nuostatas taikyti ne tik dirbant su vaiku, vaikų tėvais (globėjais), mokyklos administracija, bet ir su dalykų mokytojais.

Socialinis pedagogas, tai vienas iš svarbiausių mokyklos asmenų, kurio pagrindinis tikslas yra suteikti vaikui gerovę, t.y. siekti padėti vaikams geriau adaptuotis visuomenėje, bendruomenėje, švietimo ar globos įstaigoje bei kitose socialinėse įstaigose, kurios vykdo ugdymo funkcijas, racionaliau išnaudoti visas įvairias teikiamas galimybes lavinti, mokytis bei augti savarankiškais piliečiais¹³. Mokykloje socialinis pedagogas dirba su mokyklos administracija, mokinių tėvais, klasių auklėtojais, dalykų mokytojais bei pačiais mokiniais.

Kaip teigia Kregždienė (2005), norint įgyvendinti socialinio darbo uždavinius, reikia daug dėmesio skirti mokytojui, jo socialiniam rengimui. Kiekvienoje mokykloje pasitaiko labai daug situacijų, kai vyrauja mokytojo ir mokinio tarpusavio supratimo stoka, todėl socialinis pedagogas turėtų prisidėti tarp mokytojo ir mokinio tarpusavio santykių gerinimo. Mokytojas turėtų būti ne tik geras savo dalyko žinovas, bet ir turtinga asmenybė, kuri gebėtų pažinti save ir kitus žmones, ypač savo mokinius, jiems padėti, suprasti, tinkamai bendrauti ir pan. 2008 metų Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos bei Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos socialinio pedagogo rengimo standarto programoje¹⁴ yra išvardintos socialinio pedagogo veiklos sritys ir jų kompetencijos, viena iš veiklos sričių yra bendravimas ir bendradarbiavimas, kurios kompetencija yra bendrauti ir bendradarbiauti su ugdytiniais ir kitais ugdymo proceso dalyviais. Šių studijų vienas iš tikslų (4.2.3. punktas) yra koordinuoti mokytojo ir mokinio sąveiką mokymosi procese. Tai rodo, jog socialinis pedagogas turi atkreipti dėmesį į mokytojų ir mokinių sąveiką: bendravimo ir mokymo(-si) kontekstą.

Taigi, ne tik mokytojų, bet ir socialinių pedagogų darbas mokykloje yra iš ties sunkus ir nelengvas. Socialinis pedagogas turi gebėti padėti ir išvelgti problemas laiku ir su jomis dirbti, priklausomai nuo situacijų, naudoti tinkamas vertybines nuostatas, tinkamai naudoti darbo metodus ir tiesiog gebėti rasti teigiamas sąveikas tarp mokinių ir mokytojų, kurios lemia mokymo(-si) sėkmę, tarpusavio bendravimą.

¹³ Dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo. (2001). http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/01_12_1667.htm. (žiūrėta 2012-03-27)

¹⁴ Socialinio pedagogo rengimo standartas (2008). <http://www.kpmc.lt/Skelbimai/31%20standartas/Socialinio%20pedagogo.pdf> (žiūrėta 2013-04-15).

3 skyrius. MOKINIŲ NEIGIAMO POŽIŪRIO Į SKIRTINGO AMŽIAUS MOKYTOJUS KAITOS GALIMYBIŲ KIEKYBINIO IR KOKYBINIO TYRIMO REZULTATAI

3.1. Tyrimo organizavimas, etapai ir metodika

Tyrimu buvo siekiama atskleisti mokinių požiūrį į skirtingo amžiaus mokytojus, t.y. jų bendravimą su mokiniais, naudojamus mokymo(-si) metodus, stilius ir pan., o taip pat tuo pačiu išsiaiškinti, koks yra socialinio pedagogo vaidmuo, kuris padeda spręsti problemas, iškilus konfliktams tarp mokytojų ir mokinių. Tyrimas buvo atliekamas 5 etapais:

I etapas. Pirmiausiai buvo renkama mokslinė literatūra ŠU bibliotekos kataloguose. Taip pat suvestiniuose Lietuvos bibliotekų kataloguose, įvairiose duomenų bazėse ir t.t., atliekama rastos literatūros analizė.

II etapas. Pradiniams duomenims surinkti buvo naudojama anketinė mokinių apklausa. Anketa (žr. 1 priedą) sudaro 23 klausimai: 11 atviro tipo klausimų ir 12 uždaro tipo klausimų. Pasak Kardelio (2002) ir Kaffemanienės (2006), anketinė apklausa, tai būdas duomenims gauti, kai klausimai respondentams užduodami raštu. Kad anketa būtų patikima, prieš ją kuriant buvo atlikta temos operacionalizacija (žr. 2 priedą).

Anketinė mokinių apklausa vyko vasario 15–21 dienomis, kurioje dalyvavo 100 respondentų, tačiau tinkamai užpildytos grįžo tik 92 anketos (N=92). Apklausai atlikti buvo iš anksto susitarta su mokyklos direktore, kuri davė sutikimą atlikti anketinę apklausą (žr. 3 priedą). Apklausa vyko pamokų arba pertraukų metu.

III–IV etapai. Susirinkus visas anketas buvo vedami bendravimo įgūdžių plėtojimo grupės užsiėmimai, kurių tikslas buvo pakeisti/suformuluoti kitoki (teigiamą) mokinių požiūrį į skirtingo amžiaus mokytojus. Užsiėmimai vyko nuo kovo 4 d. iki balandžio 12 d. (viena savaitė trumpiau nei buvo planuota). Buvo planuojama, kad užsiėmimuose dalyvaus 10 mokinių, tačiau dalyvavo tik 8, iš kurių 2 vaikai buvo iš penktos klasės, o likę 6 vaikai mokėsi šeštoje klasėje. Grupę sudarė 5 mergaitės ir 3 berniukai. Prieš pradėdant vesti užsiėmimus buvo iš anksto susitarta su mokyklos direktore ir buvo gautas leidimas (žr. 4 priedą). Mokinių tėvams buvo išdalinti prašymai (žr. 5 priedą), leidžiantys mokiniams dalyvauti užsiėmimuose. Gauti visų vaikų, dalyvavusių užsiėmimuose, tėvų sutikimai. Buvo vedami tokie bendravimo įgūdžių plėtojimo užsiėmimai:

- *I užsiėmimas* (toliau užs.) – susipažinimo žaidimai („Vardas ir judesys“, „Jurga spurga“, „Sukeisti vaidmenys“, „Kamuoliuko perdavimas“ bei užsiėmimų taisyklių plakato kūrimas);
- *II užs.* – įdėmaus klausymosi įgūdžių užsiėmimas (t.y. pagalbos prašymas; vaidmenų žaidimai; diskusija);

- *III užs.* – bendravimo įgūdžių užsiėmimas (t.y. pagalbos prašymas; vaidmens žaidimas; diskusija);
- *IV užs.* – problemų sprendimo įgūdžių užsiėmimas (vaidmens žaidimas; diskusija);
- *V užs.* – bendravimo įgūdžių užs. (t.y. komplimentų sakymas; klausimynas – komplimentai; komplimentų sakymas; diskusija);
- *VI-VII užs.* – jausmų suvokimo įgūdžių užs. (pokalbis apie jausmus – pasiskirstymas poromis; klausimynai; diskusija; žaidimas „Garo nuleidimas“);
- *VIII užs.* – jausmų suvokimo įgūdžių užs. (t.y. kaip elgtis, kai tave kaltina; tinkami reagavimo būdai ir kt.; diskusija; susiskirstymas į grupes, poromis);
- *IX užs.* – vaidybiniai žaidimai (susiskirstymas į mokytojų ir mokinių vaidmenis; problemų sprendimai; diskusija).

Vienas iš užsiėmimų veiklos pavyzdys pateiktas 6 priede.

Tuo laikotarpiu, kai buvo vedami užsiėmimai, buvo atliekamas ir anketos duomenų analizavimas. Duomenims analizuoti buvo naudojama kokybinė bei kiekybinė duomenų analizė. Pirmiausiai anketos duomenys buvo surinkti ir išanalizuoti SPSS programa (17.0). Taikytas faktorinės analizės metodas. Analizės duomenims grafiškai pavaizduoti buvo panaudota Microsoft Excel kompiuterinė programa.

Anketos atviriems klausimams bei interviu po užsiėmimų atsakymams analizuoti buvo naudotas turinio (content) analizės metodas. Kokybinė surinktos informacijos analizė yra grindžiama teoretizavimu, taip pat individualia tyrinėtojo patirtimi, sugebėjimu įsigilinti į pakankamai didelius surinktos informacijos srautus bei surasti juose tai, kas yra esmingiausia bei tinkamai tai interpretuoti (Luobikienė, 2010). Atviriems respondentų atsakymams buvo naudotas kodavimas: „I₁“ – pirmas informantas ir t.t. Visi duomenys ir jų rezultatai pateikti lentelėse.

V etapas. Interviu su mokiniais (po užsiėmimų). Interviu tekstams taip pat buvo naudojamas kodavimas: „I₁“ – pirmas informantas ir t.t. Kiekvienas interviu su mokiniais truko 7 - 10 min. Pasak Luobikienės (2010), interviu yra labai geras tam tikras priartėjimas prie žmonių suvokimų, tam tikrų reiškinių, įvairių situacijų apibrėžimo ir realybės konstravimo (aiškinimo) būdas. Informantų interviu klausimų pavyzdys pateiktas 7 priede, o jų atsakymai pateikti 8 priede.

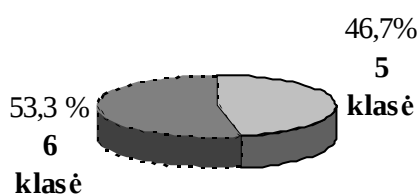
Likę empirinėje dalyje nepateikti duomenys (pilnai suvestos visos lentelės, sudarytos diagramos ir t.t.) yra pateikti 10 priede.

3.2. Tyrimo dalyvių demografiniai duomenys

Pagrindiniai tyrimų dalyvių atrankos kriterijai – mokinių amžius – nuo 10 iki 13 metų bei šių mokinių mokymasis 5 – oje ir 6 – oje klasėse, todėl buvo taikyta tikslinė atranka. Šis

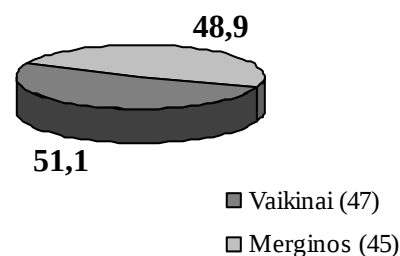
amžiaus tarpsnis parinktas todėl, kaip buvo rašoma šio darbo teorinėje dalyje, mokiniai, mokydami pradinėse klasėse bendrauja 4 metus tik su viena pradinė klasių mokytoja, tačiau, pradėję lankyti pagrindines klases, susiduria jau su kitokia vertinimo sistema, nauja aplinka, naujais kabinetais ir t.t. bei susipažįsta su daug įvairaus amžiaus tarpsnių mokytojais (Pocevičienei ir Eitutytei, 2004). Dėl šios priežasties kiekvienas mokinys palengva susiformuoja tam tikrą požiūrį, nuostatas, vertybes į skirtingo amžiaus mokytojus, jų bendravimą su pačiais mokiniais, naudojamus mokymo stilius, mokymo(-si) metodus ir pan.

Respondentų pasiskirstymas pagal lytį ir klases pateikti 1, 2 paveikslėliuose.

1 pav. Respondentų

pasiskirstymas pagal klases, %, (N=92)

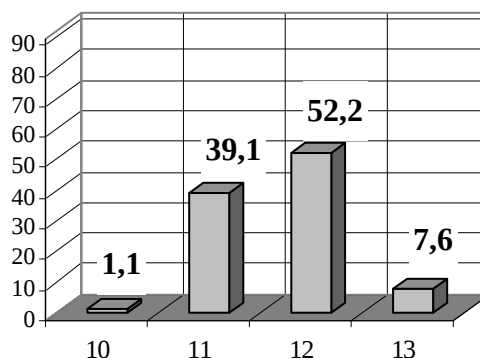
2 pav. Respondentų

pasiskirstymas pagal lytį, %, (N=92)

1 paveikslėlyje matome, koks yra respondentų pasiskirstymas pagal klases. Anketinėje apklausoje dalyvavo 46,7 % iš 5 – tų klasių, o 53,3 % - iš 6 - tų klasių respondentai.

Apklausoje dalyvavusių respondentų pasiskirstymas pagal lytį (žr. 2 pav.) beveik tolygus, tačiau labai nedideliu skirtumu didesnė dalis apklausoje dalyvavo vaikinių - 47 (51,1 %) ir kiek mažiau merginų - 45 (48,9 %).

Respondentų pasiskirstymo pagal amžių rezultatai pateikti 3 paveikslėlyje.

3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių, %, (N=92)

Kaip matome iš pateikto paveikslėlio daugiausiai apklausoje dalyvavusių respondentų buvo 12 – os metų, o tai sudarė 52,2 %. Kiek mažiau 39,1 % respondentų buvo 11 – os metų. 7,6 % sudarė 13 metų respondentai. Mažiausiai 1,1 % sudarė respondentai, kuriems yra 10 metų.

3.3. Tyrimo rezultatų analizė ir interpretavimas

3.3.1. Mokinių požiūris į bendravimą su skirtingo amžiaus mokytojais

Dauguma mokytojų stengiasi palaikyti teigiamą atmosferą klasėje (ir ne tik), pasitelkdamas įvairias teigiamų santykių kūrimo strategijas, kurios išanalizuotos 1 lentelėje.

1 lentelė

Vyresnio amžiaus mokytojų teigiamų santykių kūrimo strategijos

Faktoriaus pavadinimas	Pirminiai teiginiai	Testo žingsnio svoris, L	Testo žingsnio skiriamoji geba, r/itt	KMO	Cronbach o α	Faktoriaus aprašomoji sklaida, %
Malonus bendravimas	Kartais kreipiasi į Tave ne vardu, o kitais mielais žodžiais.	0,684	0,77	0,85	0,52	51,64
	Nusišypso, kai Tave pamato.	0,583	0,89			
	Mokytojas kreipiasi į Tave vardu.	0,464	0,77			
Teikiama pagalba mokiniui	Jeį nespėjote ar pamiršote atlikti namų darbų, mokytojas nepyksta, o kaip tik stengiasi su Jumis susitarti.	0,834	0,82		0,54	68,75
	Jeį neteisingai atsakote į klausimą, mokytojas nepyksta, nešaukia, leidžia pasitaisyti.	0,526	0,89			
Domėjimasis mokiniu	Kartais domisi Tavo šeima, papildoma veikla ir t.t.	0,758	0,83		0,54	69,51
	Pasako, kad pasigedo, kai Tavęs nebuvo mokykloje.	0,479	0,83			
Motyvacijos kūrimas	Dažnai pagiria, kai ką nors padarai gero.	0,724	0,82		0,68	61,14
	Dažnai Tave padrąsina kokiems nors siekiams.	0,720	0,79			
	Užsimena apie Tavo gabumus.	0,542	0,72			

Gauti duomenys rodo, jog išryškėjo keturi faktoriai (grupės) – *malonus bendravimas*, *teikiama pagalba mokiniui*, *domėjimasis mokiniu* ir *motyvacijos kūrimas*, atitinkamai apimantys 2 ir 3 teiginius.

Teiginių statistinis sąryšis su faktoriais ir grupavimas jų viduje interpretacijos požiūriu yra teoriškai prasmingas. Pažymėtina, jog buvo gautos labai aukštos empirinių apraiškų (kintamųjų/teiginių) įverčių koreliacijos su ekstrahuotais faktoriais. Apie tai liudija koreliacijos koeficiento reikšmių svyravimo ribos ($0,72 \leq r \leq 0,89$). Faktorių aprašomoji galia (sklaida) svyruoja nuo 51,64 proc. iki 69,51 proc. Matricos tinkamumą faktorinei analizei, rodo *Kaiser-*

Meyer-Olkin (KMO) koeficientas, kuris šiuo atveju yra gana aukštas (0,85). Pavienių faktorių vidinė konsistencija, kuri yra įvertinta *Cronbacho alpha* koeficientu, svyruoja nuo 0,52 iki 0,68.

Šioje lentelėje pateikti tyrimo duomenų faktorinės analizės rezultatai išryškino keturias mokytojų teigiamų santykių kūrimo strategijas. Pirmasis faktorius išskirtas, kaip *malonus bendravimas* ir sudarytas iš trijų teiginių. Didžiausią faktorinį svorį šiame kontekste turi požymis „*Kartais kreipiasi į Tave ne vardu, o kitais mielais žodžiais*“ (0,684), kuris rodo, kad mokytojas maloniai bendrauja su mokiniais, kreipdamasi į juos ne tik vardu, bet ir kitais mielais žodžiais. Taip pat mokytojų malonus bendravimas pasireiškia ir *dažnu nusišypsojimu mokiniams bei tiesiog kreipimosi į mokinius vardais*.

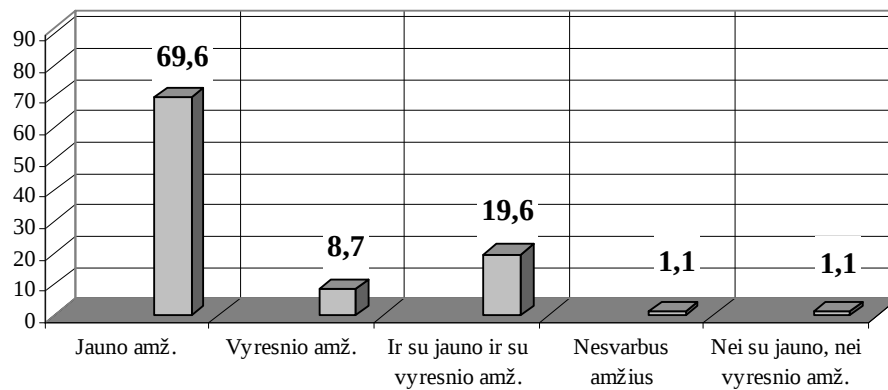
Antrasis faktorius išskirtas, kaip *teikiama pagalba mokiniui*. Šis faktorius rodo, kad mokytojai stengiasi kurti teigiamus santykius, pasitelkiant pagalbą mokiniams, *susitariant su mokiniu, leidžiant jam pasitaisyti*. Didžiausią faktorinį svorį turi požymis *mokytojai nepyksta, kai neatlieka namų darbų* (0,834).

Trečiasis faktorius išskirtas, kaip *domėjimasis mokiniu*. Didžiausią faktorinį svorį šiame kontekste turi požymis „*Kartais domisi Tavo šeima, papildoma veikla ir t.t.*“ (0,758). Teiginys *pasako mokiniui, kai pasigenda jo mokykloje*, tai taip pat svarbus teigiamo bendravimo pavyzdys.

Ketvirtasis faktorius išskirtas kaip *motyvacijos kūrimas*. Mokytojas, kurdamas teigiamus santykius su mokiniais *pagiria mokinį už gerus darbus, padrąsina kokiems nors siekiams bei užsimena apie mokinio gabumus*. Šis faktorius rodo, kad mokytojas naudoja gan svarbią strategiją, kuriant teigiamus santykius su mokiniais jį motyvuodamas ateičiai, mokslams ir kitoms veikloms/darbams, tačiau didžiausią faktorinį svorį šiame kontekste turi požymis „*Dažnai pagiria, kai ką nors padarai gero*“ (0,724).

Koreliacijos tyrimo duomenų analizės rezultatai atskleidžia, kad mokytojai naudoja nemažai įvairių strategijų, siekiant sukurti draugiškus, teigiamus santykius su mokiniais. Pasak Jensen (2001), mokytojų tarpusavio santykiai yra tokie svarbūs, kad nuo jų gali priklausyti mokinio mokymosi proceso sėkmė ir nesėkmė.

Respondentų pasisakymai, su kurio amžiaus mokytojais labiausiai patinka bendrauti, pateikti 4 paveiksle.

4. pav. Mokytojų amžius, su kuriuo respondentams labiausiai patinka bendrauti, %, (N=92)

Gauti duomenys rodo, kad didžiausiai daliai respondentų (net 69,9%) patinka bendrauti su jauno amžiaus mokytojais. Kiek mažiau (19,6%) respondentų pasisakė, kad patinka bendrauti ir su jauno, ir su vyresnio amžiaus mokytojais. Tik maža dalis (8,7%) pasisakė, kad patinka bendrauti su vyresnio amžiaus mokytojais ir labai maža dalis respondentų (1,1%) pasisakė, kad nepatinka bendrauti nei su jauno, nei su vyresnio amžiaus mokytojais. Ta pati dalis (1,1%) respondentų pažymėjo, kad mokinių ir mokytojų bendravimui amžius nesvarbus.

Priežastys, kodėl patinka bendrauti su vieno ar kito amžiaus mokytojais, išnagrinėtos 2 lentelėje.

2 lentelė

Priežastys, dėl kurių mokiniams labiausiai patinka bendrauti su jaunesnio ir vyresnio amžiaus mokytojais

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Įrodantis teiginys
Jauno amžiaus mokytojai			
Asmeninės pedagogo savybės	Linksmas mokytojas	13	„Nes jie linksmesni <...>.“ (I10) „<...> jie yra linksmi nusiteikę.“ (I45)
	Geras mokytojas	8	„Nes jie geresni.“ (I2) „Tiesiog jie geresni.“ (I85) „Nes jie geresni.“ (I2) „Tiesiog jie geresni.“ (I85)
	Supratingumas	7	„Nes jie yra labiau suprantantys.“ (I4) „<...> labiau supranta mūsų amžiaus vaikus.“ (I86)
	Emocijų valdymas	7	„Nes jie nelabai pyksta <...>.“ (I9) „<...> nepyksta <...>.“ (I29) „Nes jie nepikti, nešaukia <...>.“ (I32) „Nepyksta <...>.“ (I36) „Nes jie nešaukia ir nepyksta.“ (I37)

	Emocijų valdymas	7	„Nes jie nepyksta.“ (I43) „<...> nepyksta <...>.“ (I84)
	Malonus bendravimas	6	„Nes jie malonesni.“ (I79) „Todėl, kad su jais maloniau bendrauti.“ (I40)
	Komunikabilumas	5	„Nes su jais geriau bendrauti <...>.“ (I30) „<...> geriau bendrauja <...>.“ (I80)
Pedagogo profesinė kompetencija	Kūrybingas, įdomus veiklos planavimas	13	„Nes jie labiau užsiima įdomesne veikla.“ (I18) „<...> kūrybingesni, kupini idėjų <...>.“ (I39) „Nes jie įdomesni.“ (I78)
	Šiuolaikiški mokytojai	7	„Nes jie moko <...> nesenoviškai.“ (I27) „<...> šiuolaikiškesni.“ (I39)
Vyresnio amžiaus mokytojai			
Pedagogų profesinė kompetencija	Daugiau išmoko	3	„Daugiau paaiškina.“ (I49) „Nes jie daugiau išmoko <...>.“ (I70)
Pedagogų asmeninė patirtis	Didesnė patirtis	2	„Nes jie turi daugiau patirties <...>.“ (I5) „Nes jie daugiau patyrę, daugiau žino.“ (I91)
Asmeninės savybės	Malonus bendravimas	2	„<...> malonūs jie yra.“ (I33) „<...> malonu su jais bendrauti.“ (I67)

Anketoje trečiuoju klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, kodėl informantams labiausiai patinka bendrauti su jaunesnio amžiaus bei su vyresnio amžiaus mokytojai. Priežastys, paaiškinančios mokinių prioritetą jaunesnio amžiaus mokytojams, įvardintos dvejose kategorijose: *asmeninės pedagogo savybės* ir *pedagogo profesinė kompetencija*. Iš pirmos kategorijos išskirtos 6 subkategorijos: *linksmas mokytojas*, *malonus bendravimas*, *geras mokytojas*, *supratingumas*, *emocijų valdymas* ir *komunikabilumas*.

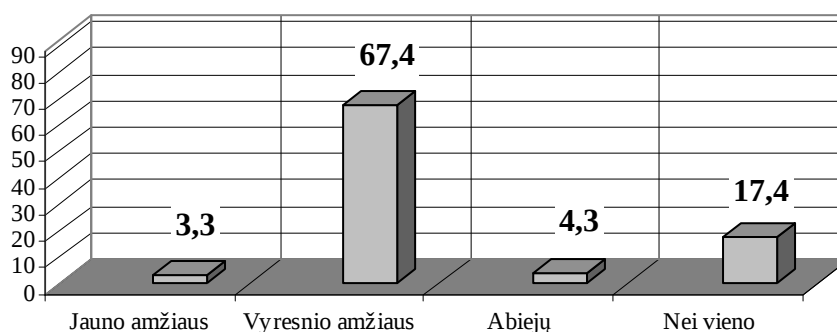
Reikšmingiausią subkategoriją (13 teiginių) informantai įvardija *linksmą nuotaiką* („Nes jie linksmesni <...>.“ I₁₀, „<...> jie yra linksmi nusiteikę.“ I₄₅. Autorius Černius (2006) teigia, kad linksmą nuotaiką, draugiškas humoro jausmas, padeda sumažinti įtampą, padaro pamoką įdomesnę bei dažnai nukreipia dėmesį norima linkme. Taip pat nemažai dėmesio informantai skyrė tokiai subkategorijai, kaip *geras mokytojas* („Nes jie geresni.“ I₂, „Tiesiog jie geresni.“ I₈₅). Taip pat informantų vertinimu, priežastys, dėl ko patinka bendrauti su jaunesnio amžiaus mokytojais, jie įvardijo *supratingumą*, *mokytojų šiuolaikiškumą* ir *emocijų valdymą*. Supratingumo savybę informantai įvardijo tokiais teiginiais: „Nes jie yra labiau suprantantys.“ I₄, „<...> labiau supranta mūsų amžiaus vaikus.“ I₈₆, o taip pat *emocijų valdymą* paminėjo tokiais teiginiais: „Nes jie nelabai pyksta <...>.“ I₉, „<...> nepyksta <...>.“ I₂₉ ir t.t. Taip pat mokiniams patinka ir mokytojų *malonus bendravimas*: „Nes jie malonesni.“ (I₇₉), „Todėl, kad

su jais maloniau bendrauti.“ (I₄₀) Kiek mažiau informantai įvardijo mokytojų *komunikabilumą*, kaip priežastį („Nes su jais geriau bendrauti <...>.“ I₃₀, „<...> geriau bendrauja <...>.“ I₈₀).

Iš antrosios kategorijos apie *pedagogo profesinę kompetenciją*, išskirtos dvi, tačiau informantų taip pat labiausiai akcentuojamos subkategorijos, kaip dar kelios priežastys, kodėl labiausiai patinka bendrauti su jaunesnio amžiaus mokytojais, tai *kūrybingas, įdomus veiklos planavimas* bei *mokytojų šiuolaikiškumas*. Informantai pirmąją subkategoriją įvardijo tokiais teiginiais: „Nes jie labiau užsiima įdomesne veikla.“ I₁₈, „<...> kūrybingesni, kupini idėjų <...>.“ I₃₉, „Nes jie įdomesni.“ I₇₈). Subkategoriją *mokytojų šiuolaikiškumą* informantai įvardijo teiginiais: „Nes jie moko <...> nesenoviškai.“ I₂₇, „<...> šiuolaikiškesni.“ I₃₉,

Priežastis, kodėl informantams patinka bendrauti su vyresnio amžiaus mokytojais, įvardijo 3 kategorijomis: *pedagogų profesinė kompetencija*, *pedagogų asmeninė patirtis* ir *asmeninės savybės*. Daugiau dėmesio informantai skyrė pirmajai kategorijai, kurią sudaro viena subkategorija, kurioje informantai teigia, kad „Daugiau paaiškina.“ (I₄₉), „Nes jie daugiau išmoko <...>.“ (I₇₀). Antrąją kategoriją sudaro *pedagogų asmeninė patirtis*, kurią taip pat sudaro viena subkategorija *didesnė patirtis*, kurios teiginiai yra „Nes jie turi daugiau patirties <...>.“ (I₅), „Nes jie daugiau patyrę, daugiau žino.“ (I₉₁). Trečioji, taip pat svarbi kategorija, yra *asmeninės savybės*. Informantams yra svarbi tokia pedagogų savybė, kaip *malonus bendravimas* („<...> malonūs jie yra.“ (I₃₃), „<...> malonu su jais bendrauti.“ (I₆₇).

Taip pat respondentai atsakinėjo į klausimą, ar yra mokytojų, kurių jie bijo. Duomenys pateikti 5 paveikslėlyje.

5 pav. Mokytojų amžius, kurio respondentai bijo, %, (N=92)

Atlikus anketos analizę ir išanalizavus šį klausimą, paaiškėjo, kad daugiau nei pusė respondentų (67,4 %) dėl tam tikrų priežasčių bijo vyresnio amžiaus mokytojų. Kiek mažiau (17,4%) pasisakė, kad nebijo nei vieno amžiaus mokytojų. Nedidelis procentas apklaustųjų (4,3%) teigia, kad bijo ir jaunesnio, ir vyresnio amžiaus mokytojų. Tik 3,3% respondentų teigia, kad bijo jaunesnio amžiaus mokytojų.

Priežastys, dėl kurių didelė dalis informantų bijo vyresnio amžiaus mokytojų, rezultatai pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė

Priežastys, dėl ko informantų prisibijo vyresnio amžiaus mokytojų

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Įrodantis teiginys
Neigiamos asmeninės savybės	Neigiamas emocinis nusiteikimas	10	„Atrodo piktesni <...>.“ (I ₁₁) „Truputi griežtesni.“ (I ₁₂)
	Emocijų nevaldymas	2	„Nes visada šaukia.“ (I ₂₀)
Bausmių taikymas	Žinojimas, kaip bausti	1	„Nes jie <...> žino, kaip nubausti.“ (I ₃)

Targamadžė (2003) teigia, kad netinkamas bendravimas dažniausiai sukuria nejaukią atmosferą, kurioje mažai lieka vietos pasitikėjimui ir tarpusavio supratimui. Todėl šioje lentelėje išanalizuotos priežastys, kurios daro įtaką bendravimui tarp vyresnio amžiaus mokytojų ir mokinių.

Nagrinėjant priežastis, dėl kurių informantai bijo vyresnio amžiaus mokytojų, nustatyta, kad respondentus gąsdina mokytojų *neigiamos asmeninės savybės* bei *bausmių taikymas*. Didžiausią reikšmę (10 teiginių) pirmojoje kategorijoje turi *neigiamo emocinio nusiteikimo* subkategorija, kurią apibūdina tokie teiginiai: „Atrodo piktesni <...>.“ I₁₁, „Truputi griežtesni.“ I₁₂. Antrąją subkategoriją *emocijų nevaldymą* apibūdina tokie teiginiai: „Nes visada šaukia.“ I₂₀. Ši kategorija parodo, kad mokytojai būna pikti, griežti ir nuolat šaukia ant mokinių, todėl respondentai bijo šio amžiaus tarpsnio mokytojų.

Antroji kategorija *bausmių taikymas* yra mažiausiai reikšminga, nes ją apibūdina tik vienas teiginys: „Nes jie <...> žino, kaip nubausti.“ I₃, kurio subkategorija yra *žinojimas, kaip nubausti*. Tai rodo, kad kita priežastis, dėl kurios respondentai bijo vyresnio amžiaus mokytojų, yra tai, kad mokytojai visada žino, kaip nubausti mokinius už nusižengimą, neklausymą ir pan.

Galima teigti, kad respondentams tai svarbiausios priežastys, kurios daro įtaką bendravimui tarp vyresnio amžiaus mokytojų ir mokinių.

4 lentelėje pateiktos priežastys, kurios trukdo mokiniams ir mokytojams tarpusavyje sutarti.

Svarbiausios priežastys, dėl kurių kartais mokiniams sunku sutarti su mokytojais

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Įrodantis teiginys
Mokyklos vidaus tvarkos taisyklių nesilaikymas	Pareigų neatlikimas	28	„Kai nepadarau namų darbų.“ (I ₁₀)
	Drausmės trūkumas	9	„Dėl plepėjimo.“ (I ₈) „Dėl mano <...> plepėjimo su suolo draugu.“ (I ₁₂)
Neigiamos asmeninės savybės	Užmaršumas	2	„<...> dėl kažko, ko neatsineši, pamiršti.“ (I ₆₇) „Dėl neatsinešimo sąsiuvinio, pratybų <...>.“ (I ₉₂)
	Empatiškumo stoka	1	„Kai kurie mokytojai pirmą dieną pasižiūri ir vaiku pasidomi, jo šeima ir jei nepatinka, vadinasi nepatinki jiems visus metus.“ (I ₈₇)
	Emocijų nevaldymas	1	„Nes jie šaukia <...>.“ (I ₄₄)
Mokytojų dėmesio stoka	Problemos su mokytojais	9	„Nes mokytojas nesiklauso, ką sakau.“ (I ₅₁) „Nes jie kartais tavęs neklauso.“ (I ₈₈)
Neigiamas/nepatenkinamas įvertinimas	Blogas įvertinimas	5	„Dėl blogų pažymių.“ (I ₅₉) „Nes būni gavęs mažesnę pažymį <...>.“ (I ₆₃)
Pedagogų nekompetentingumas	Senos pažiūros	2	„Senesni mokytojai yra senesnių pažiūrų.“ (I ₃₀)
Nuomonių skirtumai tarp mokinių ir mokytojų	Skirtingos nuomonės	1	„Kartais sunku sutarti dėl to, kai išsiskiria nuomonės.“ (I ₁₈)

Informantai su mokytojais dažniausiai blogai sutaria dėl tam tikrų priežasčių, kurios išskirtos į 6 blokus. Ryškiausias priežasčių blokas yra *neigiamos asmeninės savybės*, iš kurios daugiausiai teiginių (28 teiginiai) yra *pareigų neatlikimo* subkategorijoje. Galima teigti, kad daugiausiai mokiniai ir mokytojai nesutaria dėl to, kad mokiniai neatlieka savo pareigų, t.y. neatlieka namų darbų. Taip pat nemažai teiginių (9 teiginiai) sudaro *drausmės trūkumo* subkategorija. Mokiniai ne tik dažnai neatlieka namų darbų, bet ir trukdo mokytojui dėstyti pamoką dėl to, kad mokiniai plepa pamokos metu („Dėl plepėjimo.“ I₈ ir kt.). Tai taip pat viena iš ryškiausių priežasčių, trukdančių gerai sutarti su mokytojais.

Kita svarbi kategorija yra *mokytojų dėmesio stoka*, kurią sudaro subkategorija *problemos su mokytojais* (9 teiginiai). Tai rodo, kad mokiniai kartais nesutaria su mokytojais ne tik dėl savo elgesio priežasčių, bet ir dėl mokytojo, t.y. „Nes mokytojas nesiklauso, ką sakau.“ I₅₁, „Nes jie kartais tavęs neklauso.“ I₈₈. Tai rodo, kad mokytojai stokoja dėmesio mokiniams - neišklauso mokinio iki galo arba tiesiog nenori jo išklausyti, o mokiniams svarbus mokytojų dėmesys. Taip pat nemažai teiginių (5 teiginiai) buvo ir neigiamo/nepatenkinamo įvertinimo kategorijoje, kurią sudaro *blogo įvertinimo subkategorija*, rodanti, kad kita svarbi nesutarimų priežastis yra blogi pažymiai, kuriuos gauna mokiniai, atlikę darbus arba gavę už netinkamą elgesį.

Taip pat respondentams buvo užduotas klausimas, kuriame jie turėjo parašyti pasiūlymus ar rekomendacijas mokytojams, su kuriais respondentai ne itin gerai sutaria. Apipavidalinus visų informantų pasiūlymus ir rekomendacijas, buvo padaryta atmintinė mokytojams (žr. 9 priedą).

3.3.2. Mokinių požiūris į skirtingo amžiaus mokytojų kompetenciją

Mokytojų mokymo sėkmė priklauso nuo to, kokiomis mokymo proceso valdymo strategijomis naudojasi pamokoje. Rezultatai pavaizduoti 5 lentelėje.

5 lentelė

Vyresnio amžiaus mokytojų mokymo proceso valdymo strategijos

Faktoriaus pavadinimas	Pirminiai teiginiai	Testo žingsnio svoris, L	Testo žingsnio skiriamoji geba, r/itt	KMO	Cronbacho α	Faktoriaus aprašomoji sklaida, %
Mokytojo ir mokinių sąveika pamokoje	Aptariate mokymosi tikslus ir ką Jūs galėtumėte padaryti, kad tobulėtumėte.	0,785	0,89	0,85	0,73	56,29
	Liepia diskutuoti apie tai, kas Jums patinka arba nepatinka šioje pamokoje arba temoje.	0,748	0,84			
	Į pamoką mokytojas ateina visada pasiruošęs (su įvairia veikla, būsima tema ir kt.).	0,691	0,82			
	Pamokos pabaigoje visada paklausia, ko išmokote.	0,575	0,93			
Mokymo metodų naudojimas pamokos įvairinimui	Mokytojas, pamokos pradžioje, kad pritrauktų Jūsų dėmesį, pasakoja idomią istoriją, anekdotą ir pan.	0,737	0,94		0,72	54,91
	Dažnai naudoja vaizdinę medžiagą (rodo filmus, klipus ir kt.), paskui matytą vaizdinę medžiagą aptarinėjate, atliekate paskirtas užduotis.	0,703	0,89			
	Kartais pamokoje pasitelkiate vaidinimus, siejant pamokos temą arba atvirkščiai.	0,662	0,91			
	Dažnai pamokos metu įjungia muziką.	0,693	0,70			
Darbo grupelių kūrimas	Į Jūsų darbo grupes kartais įsitraukia ir mokytojas.				0,73	78,99
	Dažnai per pamokas dirbate grupelėse.	0,718	0,88			
		0,475	0,84			

Gauti duomenys rodo, kad išryškėjo 3 faktoriai (grupės) – *mokytojo ir mokinių sąveika pamokoje*, *mokymo metodų naudojimas pamokos įvairinimui* ir *darbo grupelių kūrimas*, atitinkamai apimantys 2 ir 4 teiginius.

Pažymėtina, jog buvo gautos labai aukštos kintamųjų/teiginių įverčių koreliacijos su ekstrahuotais faktoriais. Apie tai liudija koreliacijos koeficiento reikšmių svyravimo ribos ($0,94 \leq r \leq 0,70$). Faktorių aprašomoji galia (sklaida) svyruoja nuo 54,91 proc. iki 78,99 proc. Matricos tinkamumą faktorinei analizei, rodo *Kaiser-Meyer-Olkin* (KMO) koeficientas, kuris šiuo atveju

yra gana aukštas (0,85) ir tinkamas faktorinei analizei. Pavienių faktorių vidinė konsistencija, kuri yra įvertinta *Cronbacho alpha* koeficientu, svyruoja nuo 0,72 iki 0,73.

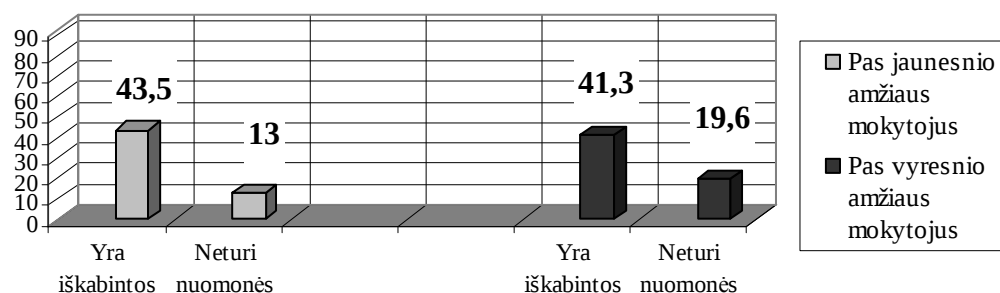
Šioje lentelėje pateikti tyrimo duomenų faktorinės analizės rezultatai išryškino 3 vyresnio amžiaus mokytojų mokymo(-si) proceso valdymo strategijas. Pirmoji faktorių grupė atskleidžia *mokytojo ir mokinių sąveiką pamokoje*, t.y. mokytojas, norėdamas, kad mokinys *tobulėtų, aptaria kartu mokymosi tikslus*. Taip pat *liepia diskutuoti apie pamoką, kas joje patinka ar nepatinka, į pamoką mokytojas visada ateina pasiruošęs bei po pamokos visada paklausia, ką išmoko mokinys*. Tai rodo, kad mokytojas domisi vaiku ir nori tobulėti ar tobulinti pamoką, jei ši vyksta netinkamai ar yra nepriimtina mokiniui. Didžiausią faktorinį svorį šioje grupėje turi požymis „*Aptariate mokymosi tikslus ir ką Jūs galėtumėte padaryti, kad tobulėtumėte*“ (0,785).

Antrosios grupės didžiausią faktorinį svorį turi požymis „*Mokytojas, pamokos pradžioje, kad pritrauktų Jūsų dėmesį, pasakoja įdomią istoriją, anekdotą ir pan.*“ (0,737). Tai rodo, kad mokytojas stengiasi sukurti linksmą, nuotaikingą aplinką prieš pradedant dirbti rimtai. Kiti požymiai rodo, kad mokytojas *naudoja įvairius mokymo metodus*, o taip pat *kartais pasitelkia vaidinimus, siejant pamokos temą bei įjungia muziką*. V. Šernas (1998) metodą apibūdina kaip „racionalų mokytojo ir mokinių, turinio, proceso sąveikos modelį, skatinantį mokinių ugdomąjį mokymą, sėkmingą mokinių „aš“ formavimąsi, jų saviugdą“ (Gedvilienė, Palinauskaitė, 2003, p.53).

Trečioji grupė yra *darbo grupelių kūrimas*, kurios didžiausią faktorinį svorį turi požymis „*Į Jūsų darbo grupes kartais įsitraukia ir mokytojas*“ (0,718). Tai rodo, kad mokytojas stengiasi dirbti kartu su mokiniams, prie jų darbo prisidėti ir užduotį atlikti kartu. Akivaizdu, kad mokytojas duoda užduotis tokias, kai *dažnai per pamokas mokiniai dirba grupelėse*. Anot Černiaus (2006), ypač darbo grupes galima naudoti, kai reikia spręsti dėstomo dalyko klausimus, organizuojant diskusijas ir pan.

Koreliacijos rezultatai atskleidžia, kad mokytojai naudoja nemažai įvairių mokymos(-si) procesą valdančių strategijų, kurios susideda iš sąveikų tarp mokinių, naudojamų įvairių mokymo metodų pamokai įvairinti bei dažnai prašo dirbti mokinius kartu grupelėse, pats įsijungia į mokinių grupelių darbą.

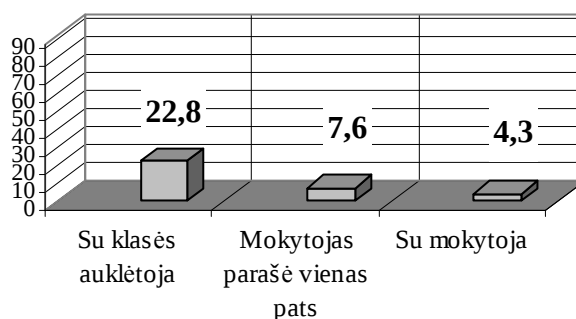
Respondentų pasisakymai, ar pas vyresnio ir jaunesnio amžiaus mokytojus yra iškabintos klasės elgesio taisyklės, duomenys pateikti 6 paveikslėlyje.

6 pav. Klasės taisyklės, %, (N=92)

Kaip rodo duomenys, rezultatai pasiskirstę beveik vienodai. Tiek pas jaunesnio amžiaus mokytojus (43,5%), tiek pas vyresnio amžiaus mokytojus (41,3%) klasėse yra iškabintos klasės elgesio taisyklės. Tik didesnė dalis respondentų (19,6%) pažymėjo, kad neturi nuomonės šiuo klausimu apie vyresnio amžiaus mokytojus. Kiek mažiau (13%) respondentų taip pat teigė, kad neturi šiuo klausimu nuomonės ir apie jaunesnio amžiaus mokytojus.

Duomenys, rodo, kad tiek pas vyresnio, tiek pas jaunesnio amžiaus mokytojus yra iškabintos klasės elgesio taisyklės. Respondentai išsakė savo nuomonę ir apie tai, ar klasės elgesio taisyklės kūrė tik mokytojas vienas, ar pasitaręs su mokiniu ir pan. Nuomonių buvo įvairių. Duomenys pateikti 7 paveikslėlyje.

7 pav. Respondentų nuomonė, su kuo mokinys kūrė klasės elgesio taisykles, %, (N=92)

Tyrimo duomenys rodo, kad 22,8% respondentų pažymėjo, kad klasės taisyklės kūrė kartu su savo auklėtoja. 7,6% respondentų teigė, mokytojai parašė klasės elgesio taisykles vieni patys, t.y., neatsižvelgę į mokinių nuomonės. Tik 4,3% respondentų teigė, kad klasės elgesio taisykles parašė kartu su mokytoju. Šie duomenys nėra džiuginantys, nes pasak Pivorienės (2005), būtina ieškoti abiem pusėms priimtino sprendimo, t.y. mokiniai ir mokytojai turi kartu kurti klasės elgesio taisykles, kad jos būtų priimtinos abiem pusėms.

Klasės taisyklės yra svarbios ir jas turėtų žinoti kiekvienas mokinys, tačiau dažnai jie nusižengia, pažeidžia šias taisykles. Kokių priemonių imasi jaunesnio amžiaus mokytojai už

šiuos nusižengimus, duomenys pateikti 6 lentelėje (kokių priemonių imasi vyresnio amžiaus mokytojai, pateikta 10 priede)

6 lentelė

Priemonės, kurių imasi jaunesnio amžiaus mokytojai už mokinių neklausymą bei nusižengimą.

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Įrodantis teiginys
Mokinių netinkamo elgesio drausminimo priemonės	Pastabų rašymas/sakymas žodžiu	19	„Parašo pastabą.“ (I ₆) „Pasako arba į pažymių knygeles įrašo pastabas.“ (I ₁₈)
	Perspėjimas ir paprotinimas	5	„Paprotina, sako, kad daugiau nepasikartotų.“ (I ₂₉) „Perspėja, kad taip nebedaryčiau.“ (I ₄₃)
	Pokalbis su tėvais	4	„Skambina tėvams.“ (I ₄₉) „Pasako tėvams.“ (I ₆₅)
	Elgesio drausminimas	4	„<...> sudrausmina.“ (I ₄₅)
	Pokalbis su direktore	2	„Sako, kad reikės eiti pas direktorę.“ (I ₅₄) „<...> grasina direktore.“ (I ₄₄)
	Pokalbis su socialine pedagoge	1	„Veda pas socialinę <...>.“ (I ₅₇)
Neigiamos asmeninės savybės	Neigiamas emocinis nusiteikimas	18	„Šaukia <...>.“ (I ₅) „Apšaukia <...>.“ (I ₉) „Truputį pašaukia.“ (I ₁₀) „Pradedą šaukti.“ (I ₄₁) „Bara.“ (I ₅₆)
Didesnis darbo krūvis	Papildomas darbas	11	„Užduoda daugiau darbo.“ (I ₁₇) „Duoda daugiau namų darbų.“ (I ₄₂) „Liepia nurašinėti tekstus.“ (I ₈₉)
	Palikimas po pamokų	3	„Palieka po pamokų <...>.“ (I ₇) „Kartais palieka po pamokų.“ (I ₁₃)
	Taisyklių rašymas	2	„Duoda rašyti taisykles.“ (I ₂₀)
Tinkamo elgesio formavimas	Leidimas pasitaisyti	2	„Leidžia tai padaryti ir kitą dieną atsinešti.“ (I ₄₀) „<...> liepia pasitaisyti.“ (I ₄₈)
	Sprendžia problemas kartu	2	„Bando viską išspręsti taikiai <...>.“ (I ₄₆) „Sprendžia problemas kartu, šnekasi su vaikais <...>.“ (I ₇₄)
Netinkamai naudojamas diagnostinio vertinimo tipas	Blogų pažymių rašymas	6	„Rašo dvejetus.“ (I ₂₇) „Parašo neigiamą pažymį „Įrašo blogą pažymį.“ (I ₉₀)
Destruktyvus elgesys su mokiniais	Blogų pažymių rašymas	6	„Rašo dvejetus.“ (I ₂₇) „Parašo neigiamą pažymį „Įrašo blogą pažymį.“ (I ₉₀)

Šiuo klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokių priemonių imasi jaunesnio amžiaus mokytojai už mokinių neklausymą, nusižengimą. Priemonės įvardintos 6 kategorijose: *mokinių netinkamo elgesio drausminimo priemonės, neigiamos asmeninės savybės, didesnis darbo krūvis, tinkamo elgesio formavimas, netinkamai naudojamas diagnostinio vertinimo tipas ir destruktivus elgesys su mokiniais*.

Pirmojoje kategorijoje išryškėjo 6 subkategorijos: *pastabų rašymas/sakymas žodžiu, perspėjimas ir paprotinimas, pokalbis su tėvais, elgesio drausminimas, pokalbis su direktore, pokalbis su socialine pedagoge*. Reikšmingiausia (19 teiginių) subkategorija šioje kategorijoje yra *pastabų rašymas/sakymas žodžiu*. Tai rodo, kad mokytojai daugiausiai, kaip netinkamo elgesio drausminimo priemonę naudoja pastabų rašymą, jų sakymą. Kiek mažiau informantų teigė, kad mokytojai grasina nuvedimu pas direktorę, socialinę pedagogę bei pasako tėvams apie mokinių elgesio taisyklių pažeidimą.

Antroji kategorija taip pat reikšminga (18 teiginių), nes didžioji dalis respondentų teigė, kad mokytojai už taisyklių pažeidimą, ima rėkti, šaukti („Šaukia <...>.“ I₅, „Apšaukia <...>.“ I₉).

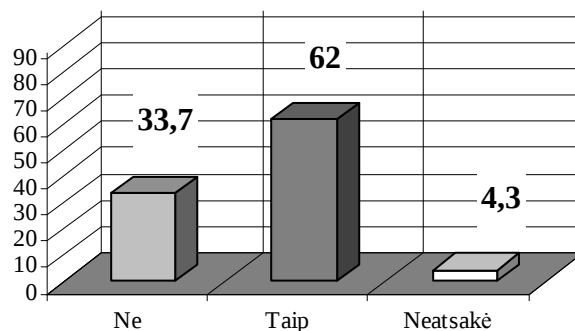
Trečia mokytojų priemonių kategorija yra mokiniams duodamas *didesnis darbo krūvis*, t.y.: *papildomas darbas, taisyklių rašymas, palikimas po pamokų*. Reikšmingiausia (11 teiginių) subkategorija yra darbo krūvis. Mokytojai už mokinių taisyklių pažeidimą užduoda daugiau darbų „Užduoda daugiau darbo.“ (I₁₇). Taip pat liepia rašyti taisykles, kurios primintų, kaip reikia elgtis bei palieka po pamokų.

Taip pat mokytojai naudoja ne tik drausminimo priemones, bet ir tam tikras *tinkamą elgesį formuojančias priemones*, tokias, kaip *leidimą pasitaisyti ir problemų sprendimą* kartu su mokytoju.

Penktoji kategorija yra *netinkamai naudojamas diagnostinio vertinimo tipas*. Tai nemažai reikšminga (6 teiginiai) kategorija. Informantai teigia, kad mokytojai rašo blogus, neigiamus pažymius, kaip priemonę nubausti mokinių už elgesio taisyklių nesilaikymą.

Šeštoji kategorija yra *destruktivus elgesys su mokiniais*. Ši sąvoka literatūroje yra dažniausiai vartojama terorizavimui, kankinimui, erzinimui, kamavimui ar kitokiems neigiamiems veiksams bei socialiniam bauginimui apibūdinimui (Survilienė, 2005). Informantai teigia, kad mokytojai su jais elgiasi destruktiviai, tampydami už megztinio, už ausų. Taip pat trenkia per galvą ir pan., taip bausdami mokinių. Tačiau, kaip teigia Lekavičienė (2008), tokios bausmės be viso kito, parodo mokiniams, kad fizinė jėga suteikia valdžią, dėl šios priežasties mokiniai gali tapti agresyvūs, karingi, siekdami savo tikslų, naudodami prievartą.

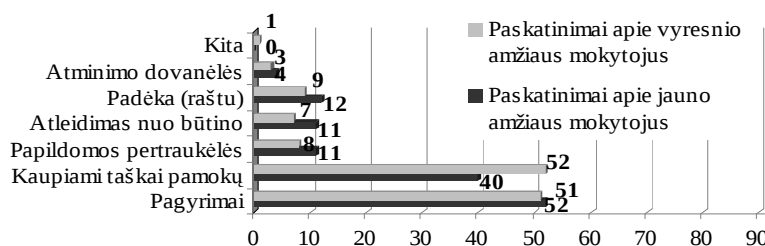
Kitu klausimu buvo siekiama išsiaiškinti, ar mokytojai skatina kokiomis nors priemonėmis. Rezultatai pateikti 9 paveikslėlyje.

8 pav. Respondentų nuomonė, ar mokytojai skatina kokiomis nors priemonėmis, %, (N=92)

Kaip rodo rezultatai, daugiau nei pusė respondentų (62%) teigė, kad mokytojai skatina įvairiomis priemonėmis, ne tik baudžia. 37,7% respondentų teigė, kad mokytojai neskatina jų jokiais priemonėmis ir maža dalis respondentų (4,3%) į šį klausimą neatsakė nieko.

10 paveikslėlyje patiekti duomenys, atskleidžia, kokiomis skatinimo priemonėmis skatina mokytojai.

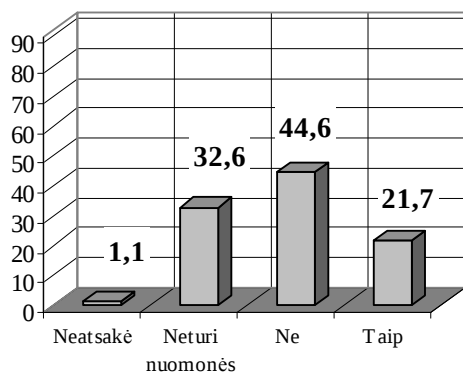
9 pav. Mokytojų skatinimo priemonės mokiniams, (skaitinė išraiška), (N=92)

Pateikti atsakymai aiškiai rodo, kaip ir kokiomis paskatinimo priemonėmis naudojasi jaunesnio ir vyresnio amžiaus mokytojai. Pasak Arlauskienės (2009), pastiprinimas yra procesas, kai tam tikras elgesys yra pastiprinimas, siekiant, kad jis kartotųsi ateityje.

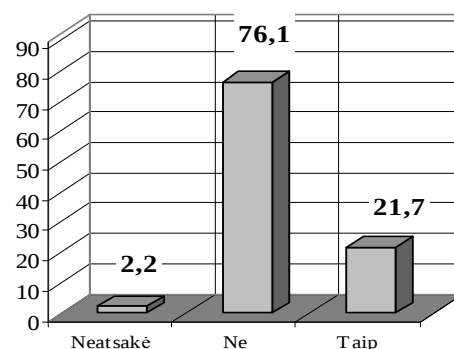
Beveik vienodai respondentų (51 ir 52) pasisakė, kad ir vyresnio ir jaunesnio amžiaus mokytojai naudoja tokią skatinimo priemonę, kaip pagyrimus. 52 respondentai teigė, kad vyresnio amžiaus mokytojai per pamokas liepia kaupti tam tikrus taškus. 40 respondentų taip pat teigė ir apie jaunesnio amžiaus mokytojus. Gana nedideli duomenys rodo, kad tiek vyresnio, tiek jaunesnio amžiaus mokytojai skatina *papildomomis pertraukėlėmis*, *atleidimu nuo būtinio darbo*, *padėkomis*, įvairiomis *atminimo dovanėlėmis*, o taip pat ir *kitomis* dovanėlėmis, kaip pvz., pasak vieno respondento, jaunesnio amžiaus mokytojai skatina ir saldžiomis dovanėlėmis.

3.3.3. Mokinių požiūris į socialinio pedagogo vaidmenį

Anketoje taip pat buvo keli klausimai, susiję su socialinio pedagogo pagalba, kai kyla nesutarimai tarp mokytojo ir mokinio. Duomenys pateikti 10 ir 11 paveikslėliuose.

10 pav. Respondentų nuomonė, ar kilus nesutarimams, mokytoja liepia eiti pas socialinę pedagogę, %, (N=92)

11 pav. Respondentų nuomonė, ar kilus nesusipratimams, patys eina pas socialinę pedagogę, %, (N=92)

7 paveikslėlyje duomenys rodo, kad kilus nesutarimams tarp mokytojo ir mokinio, mokytojas neliepia eiti pas socialinę pedagogę ir problemų spręsti kartu. Tai rodo didelė dalis pasisakiusiųjų (44,6%). Tik 21,7% respondentų teigė, kad mokytojas liepia eiti pas socialinę pedagogę. Nemaža dalis respondentų (32,6%) neturėjo nuomonės šiuo klausimu ir tik 1,1% respondentų į šį klausimą neatsakė nieko.

8 paveikslėlyje pateikti rezultatai, rodo, kad kilus nesutarimams tarp mokinio ir mokytojo, respondentai neina pas socialinę pedagogę, kad ji padėtų išspręsti problemą. Tai pažymėjo 76,1% respondentų. Tik 21,7% pasisakė, kad eina pas socialinę pedagogę. 2,2% į šį klausimą neatsakė nieko.

Kadangi labai maža dalis respondentų spręsti problemas eina pas socialinę pedagogę, o taip pat ir mokytoja siunčia pas ją, todėl buvo svarbu išsiaiškinti, kaip socialinė pedagogė padeda spręsti problemas. Duomenys pateikti 7 lentelėje.

7 lentelė

Pagalba, kurią teikia socialinė pedagogė

Subkategorija	Teiginių skaičius	Įrodantis teiginys
Padeda mokiniui nusiraminti	4	„Ji padeda man nusiraminti.“ (I32) „Pirmiausiai nuramina.“ (I66)
Liepia išsikalbėti	3	„Išsikalbėdami <...>“. (58) „Ji sako išsikalbėk, kas blogai.“ (I60)

Padedą mokiniui suprasti problemą	2	„<...> įaiškina.“ (I ₇₄)
Empatija mokiniui	1	„Ji gali užjausti.“ (I ₂)
Raštiškas pasiaiškinimas	1	„Surašau ant lapo“. (I ₃₆)

Duomenys parodė, kad daugiausiai (4 teiginiai) informantai išskiria subkategoriją *padeda mokiniui nusiraminti*. Socialinė pedagogė pirmiausiai mokinį nuramina („Ji padeda man nusiraminti.“ I₃₂ ir pan.), leidžia jam pasijausti saugiai. Taip pat reikšminga subkategorija (3 teiginiai) išskirta taip: *liepia išsikalbėti*. Galima teigti, kad socialinė pedagogė leidžia pirma mokiniui išsikalbėti, jo nepertraukinėja.

Taip pat socialinė pedagogė *padeda mokiniui suprasti problemą, įaiškindama* mokiniui apie įvykusių situaciją („<...> įaiškina.“ I₇₄). Taip pat socialinė pedagogė yra empatiška ir *užjaučia* mokinį, atėjusį kreiptis pagalbos („Ji gali užjausti.“ I₂), t.y. jį supranta.

Penktoji subkategorija išskirta, kaip *raštiškas pasiaiškinimas*. Socialinė pedagogė tiesiog mokiniui liepia aprašyti įvykusių situaciją ant lapo.

Galima teigti, kad mokyklos socialinė pedagogė stengiasi elgtis draugiškai ir šiltai, norėdama padėti vaikui. Toks teigiamas elgesys skatina vaikus, iškilus bėdoms, eiti pas socialinę pedagogę, kad jie nebijotų jos. Tačiau socialinio pedagogo vaidmuo mokykloje nėra didelis, sprendžiant problemas tarp mokinių ir mokytojų, nes, kaip rodo duomenys, labai mažai mokinių eina kreiptis pagalbos pas socialinę pedagogę. Kalbant apie mokytojus jie taip pat labai retai siunčia vaikus pas šią specialistę.

3.4. Bendravimo įgūdžių plėtojimo grupės užsiėmimų duomenų analizė

Bendravimo įgūdžių plėtojimo grupės užsiėmimų metu buvo siekiama tam tikromis užsiėmimų veiklomis/žaidimais pasiekti bent minimalių rezultatų, keičiant mokinių neigiamą požiūrį į skirtingo amžiaus mokytojus. Po užsiėmimų su informantais buvo atliktas interviu ir jiems buvo užduoti 6 klausimai, tačiau 4 iš šių klausimų buvo svarbiausi, analizuojant užsiėmimų rezultatus.

Pirmiausiai, siekiant išsiaiškinti, kokių įgūdžių informantai išmoko, buvo pateiktas klausimas, kuris leido išsiaiškinti apie įgūdžius, įgytus užsiėmimų metu. Duomenys pateikti 8 lentelėje.

Informantų išmokti įgūdžiai užsiėmimų metu, (N=8)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Irodantis teiginys
Naujų socialinių įgūdžių išmokimas	Savo ir mokytojų jausmų suvokimas	2	„Daugiau supratau, kaip trukdome mokytojams per pamokas“. (I ₈) „Suprasti kito jausmus“. (I ₆)
	Reagavimas į naujas situacijas	1	„Išmokau, kaip reaguoti į situacijas su mokytojais (I ₃)
	Bendravimo įgūdžiai	1	„Bendravimo įgūdžių <...>“. (I ₁)
Asmeninių savybių atradimas	Drąsos išsipasakoti ir atsiverti	1	„Drąsumo išsipasakoti, atsiverti.“ (I ₄)
	Teigiamų savybių atradimas	1	„Rasti teigiamų savybių mokytojams, kurie man nepatinka“. (I ₇)

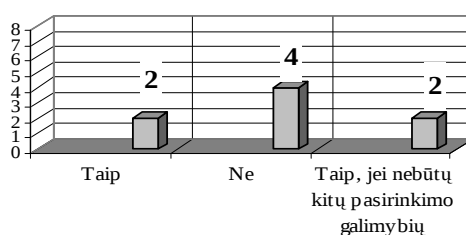
Analizuojant duomenis šiuo klausimu, išsiskyrė dvi kategorijos: *naujų socialinių įgūdžių išmokimas* ir *asmeninių savybių atradimas*. Pirmojoje kategorijoje išsiskyrė trys subkategorijos: *savo ir mokytojų jausmų suvokimas*, *reagavimas į naujas situacijas* bei *bendravimo įgūdžiai*. Antrojoje kategorijoje: *drąsos išsipasakoti ir atsiverti* ir *teigiamų savybių atradimas*.

Pirmojoje kategorijoje rezultatai rodo, kad informantai išmoko suvokti savo ir mokytojų jausmus, reaguoti į naujas situacijas, kuriose dalyvauja ir mokytojas, bei bendravimo įgūdžių. Pirmoji subkategorija išryškėjo labiau (nurodyti 2 teiginiai), visi kiti likę teiginiai vyrauja po lygiai.

Informantai ne tik išmoko tam tikrų įgūdžių, bet ir sugebėjo atrasti savo asmenines savybes („Drąsos išsipasakoti, atsiverti.“ I₄) bei gebėti net atrasti teigiamų savybių mokytojams, kurie informantams nelabai patinka („Rasti teigiamų savybių mokytojams, kurie man nepatinka“. I₇).

Išsiaiškinus rezultatus, galima teigti, nors mokiniai maksimalių rezultatų nepasiekė, tačiau įgijo minimalių, bet labai svarbių įgūdžių, reikalingų pamokų metu ir bendraujant su mokytojais, o taip pat svarbu pabrėžti ir tai, kad informantai sugebėjo išvelgti tiek savo (vidinių paslėptų), tiek mokytojų gerųjų savybių.

Pravedus užsiėmimus, taip pat buvo svarbu sužinoti, ar respondentai rinktųsi mokytojo specialybę. Gauti duomenys pateikti 12 paveikslėlyje.

12 pav. Respondentų nuomonė, ar rinktųsi mokytojo specialybę, (skaitinė išraiška), (N=8)

Didžioji dalis visų apklaustųjų (keturi mokiniai) mokytojo specialybės nesirinktų. Tik du mokiniai teigė, jog rinktųsi, o taip pat tiek pat mokinių (du mokiniai) atsakė, kad rinktųsi mokytojo specialybę tik tuo atveju, jei nebūtų kitų pasirinkimo galimybių.

Kadangi daugiausiai apklaustųjų teigė, kad nesirinktų mokytojo specialybės, buvo siekiama išsiaiškinti, kodėl jie nesirinktų šios specialybės, kokios priežastys trukdo šiam pasirinkimui. Duomenys pateikti 9 lentelėje.

9 lentelė

Priežastys, kodėl mokiniai nesirinktų mokytojo specialybės, (N=8)

Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Įrodantis teiginys
Sunkus mokytojo darbas	Sunkus darbas	2	„<...> per pamokas sunkus darbas.“ (I ₁) „<...> sunku mokytojams susitvarkyti su mumis <...>“. (I ₆)
Stipri mokytojo asmenybė	Reikia būti stipriam ir turėti kantrybės	2	„<...> reikia būti stipriam, o aš tokia nesu.“ (I ₆) „<...> nes neturėčiau kantrybės su vaikais, jie triukšmauja, neklauso <...>“. (I ₈)
Neigiama asmeninė savybė	Nemėgsta įkyrių ir erzinančių vaikų	1	„<...> nes nemėgstu vaikų, kurie erzina, įkyrių jų klausimų.“ (I ₅)

Remiantis duomenų analize, matome, kokios 3 kategorijos išsiskyrė, dėl kurių informantai nesirinktų mokytojo specialybės. Išskiriamos tokios kategorijos: *sunkus mokytojo darbas*, *stipri mokytojo asmenybė* bei *neigiama asmeninė savybė*. Pirmojoje kategorijoje išskiriama tokia subkategorija: *sunkus darbas*. Pagal informantų atsakymus, galima teigti, kad viena iš priežasčių, kodėl informantai nesirinktų mokytojo specialybės yra ta, kad tai sunkus darbas. Respondentai supranta, kad mokytojams labai sunku susitvarkyti su mokiniais. Antrojoje kategorijoje išskiriama tokia subkategorija: *reikia būti stipriam ir turėti kantrybės*. Šios subkategorijos teiginiai rodo, kad informantai neturėtų kantrybės darbe su vaikais, kurie nuolat triukšmauja ir neklauso, o taip pat reikia būti ir stipriam ir visą tai atlaikyti. Tai svarbiausios priežastys, dėl kurių respondentai nenorėtų rinktis mokytojo specialybės.

Apibendrinant, galima teigti, kad informantai suvokia mokytojo darbo sunkumus, pripažįsta, kad tokiam darbui neturi tinkamų savybių, tokių, kaip empatija, kantrybė.

Taip pat buvo svarbu išsiaiškinti, kokius įgūdžius respondentai jau pritaikė po užsiėmimų pamokų metu. Duomenys pateikti 10 lentelėje.

Igūdžiai, kuriuos informantai jau pritaikė pamokų metu, (N=8)

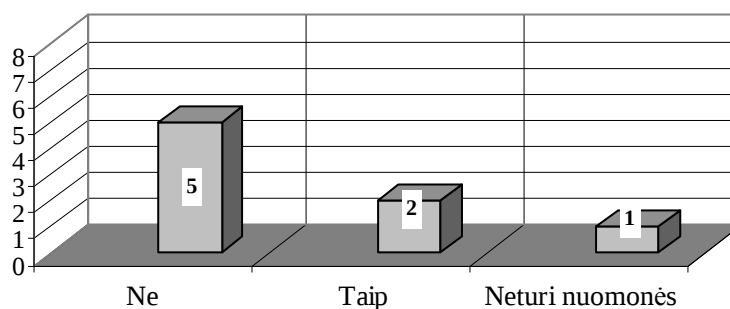
Kategorija	Subkategorija	Teiginių skaičius	Irodantis teiginys
Socialinių igūdžių taikymas	Klausosi mokytojo	5	„<...> stengiuosi nebetriukšmauti pamokų metu, o klausytis mokytojo.“ (I ₁) „Labiau išklausu mokytojo.“ (I ₅) „<...> turbūt klausausi mokytojų, susikaupiu.“ (I ₆) „Stengiuosi daugiau klausytis mokytojo <...>.“ (I ₇) „Labiau klausausi mokytojų.“ (I ₅)
	Pagalbos prašymas	1	„Pagalbos prašymo.“ (I ₂)

Analizuojant, kokius igūdžius informantai jau pritaikė, išaiškėjo, kad tai *mokytojo klausymasis* bei *pagalbos prašymas*. Reikšmingiausia kategorijos *socialinių igūdžių taikymas* subkategorija yra mokytojo klausymasis. Jensen (2001) teigia, kad klausytis – tai reiškia suprasti kito realybę. Šios subkategorijos reikšmingumą rodo informantų 5 teiginiai, kurie atskleidžia, kad užsiėmimų veikla padėjo mokiniams labiau klausytis mokytojo, nebetriukšmauti („<...> stengiuosi nebetriukšmauti pamokų metu, o klausytis mokytojo.“ I₁) bei susikaupiti („<...> turbūt klausausi mokytojų, susikaupiu.“ I₆) ir pan.

Kita, pagal teiginių skaičių reikšminga subkategorija *pagalbos prašymas* rodo, kad informantai gebėjo pritaikyti ir pagalbos prašymo igūdį.

Apibendrinus rezultatus, galima teigti, kad informantai po užsiėmimų gebėjo taikyti tam tikrus, užsiėmimų metu išmokus igūdžius, kurie mokiniams gali duoti gerus rezultatus ateityje mokymo(-si) procese.

Svarbiausias klausimas, kuriuo buvo siekiama išaiškinti, ar užsiėmimai ne tik padėjo įgyti tam tikrų igūdžių, kurie bus reikalingi bendraujant, dirbant, bendradarbiaujant su mokytojais, bet ir, ar pasikeitė neigiamas požiūris į mokytoją, jo specialybę, darbą. Rezultatai pateikti 13 paveikslėlyje.

13 pav. Respondentų nuomonė apie tai, ar pasikeitė jų požiūris į skirtingo amžiaus mokytojus, (skaitinė išraiška), (N=8)

Rezultatai nėra labai džiuginantys, nes penki respondentai teigė, kad požiūris nepasikeitė į mokytojus. Tik du apklaustieji teigė, kad požiūris vis dėl to pasikeitė. Ir vienas respondentas teigė, kad neturi nuomonės šiuo klausimu.

Tačiau apibendrinant visus rezultatus galima teigti, jog vien tai, kad mokiniai susivokė, kad jie patys triukšmauja, neklauso ir pan. pamokų metu, o po prarastų užsiėmimų pradėjo atidžiau klausytis, ką mokytojas aiškina, mažiau triukšmauja pamokų metu, rodo, kad šių užsiėmimų poveikis yra didžiulis, ypač plėtojant mokinių sąmoningumą.

Taip pat ir priežastys, dėl kurių mokiniai atsisako mokytojo profesijos, rodo, jog jie puikiai suvokia, koks tai sudėtingas ir nelengvas darbas.

Išvados

1. Mokytojas – tai asmuo, kuris ugdo mokinius pagal formaliojo arba neformaliojo švietimo forma. Šios profesijos darbas nėra lengvas, nes mokytojas privalo ne tik gerai išmanyti savo dėstomą dalyką, bet ir būti mokiniui pedagogu – psichologu. Tam reikalingos ne tik bendrakultūrinės, bendrosios ar specialiosios, bet ir profesinės pedagogo kompetencijos. Kompetencijos leidžia tinkamai ir sėkmingai dirbti pedagogo darbą bei tinkamai elgtis su savo asmeninėmis savybėmis, kurios daro įtaką mokinių asmenybės vystymuisi.

Socialinio pedagogo vaidmuo mokykloje taip pat svarbus. Jo viena iš pareigų yra padėti spręsti problemas tarp mokytojų ir mokinių, t.y. rasti teigiamas sąveikas ir tinkamai teikti pagalbą.

2. Atlikta mokinių anketinė apklausa parodė, jog labiausiai mokiniams patinka bendrauti su jaunesnio amžiaus mokytojais todėl, kad jie yra linksmi, geri supratingi, malonūs, geba valdyti emocijas, yra komunikabilūs. Taip pat yra kūrybingi, įdomiai planuoja veiklą bei yra šiuolaikiški.

Nedideliame skaičiui mokinių patinka bendrauti su vyresnio amžiaus mokytojais, nes jie daugiau išmoko, turi didesnę patirtį bei maloniai bendrauja.

3. Duomenų analizė leido išsiaiškinti mokinių požiūrį į skirtingo amžiaus mokytojų naudojamas kompetencijas: tiek vyresnio, tiek jaunesnio amžiaus mokytojai turi klasės elgesio taisykles, kurios palaiko tvarką klasėje. Jei mokiniai nesilaiko klasės elgesio taisyklių yra baudžiami tam tikromis priemonėmis (pastabomis, pokalbiu su tėvais, siuntimu pas socialinę pedagogę ir kt.). Šias priemones beveik vienodai taiko tiek jaunesnio, tiek vyresnio amžiaus mokytojai.

Taip pat mokinių nuomonės tolygiai pasiskirstė ir apie skatinimo priemones, kurias naudoja tiek vyresnio, tiek jaunesnio amžiaus mokytojai.

4. Atlikus anketinę mokinių apklausą, išaiškėjo, jog socialinio pedagogo vaidmuo mokykloje, sprendžiant konfliktus tarp mokytojų ir mokinių nėra reikšmingas, nes didelė dalis mokinių teigė, jog nesikreipia į socialinę pedagogę pagalbos. Taip pat didžioji dalis mokinių teigė, jog ir mokytojai mokinių nesiunčia pas socialinę pedagogę iškilus konfliktams. Tik maža dalis mokinių, remiantis duomenų rezultatų analize, kurie kreipiasi pagalbos į šią specialistę, teigė jog socialinė pedagogė yra empatiška, išklausanti, padedanti, nuraminanti ir pan.
5. Po bendravimo įgūdžių plėtojimo užsiėmimų atlikus interviu su mokiniais ir išanalizavus duomenis, išaiškėjo, jog užsiėmimai nepakeitė mokinių požiūrio į skirtingo amžiaus mokytojus, tačiau mokiniai išmoko/įgijo naujų bendravimo įgūdžių bei atrado savo asmenines (paslėptas) savybes, t.y.:

- įgijo savo ir mokytojo jausmų suvokimo įgūdžius;
- įgijo reagavimo į naujas situacijas įgūdžius;
- įgijo bendravimo įgūdžius;
- atrado tokias asmenines savybes, kaip drąsos išsipasakoti ir atsiverti;
- bei atrado teigiamų savybių mokytojams su kuriais ne itin gerai sutarė.

Taip pat mokiniai pamokos metu jau pritaikė tokius įgūdžius, kaip:

- klausymosi įgūdžių pamokos metu;
- bei pagalbos prašymo įgūdžius.

Literatūra

1. Adamonienė, R., Daukila, S., Krikščiūnas, B., Maknienė, I., Palujauskienė, A. (2001). *Profesinio ugdymo pagrindai*. Vilnius: P. Kalibato IĮ „Petro Ofsetas“.
2. Aidukaitė, V. (2008). *Mokytojo kompetencijos struktūros ir turinio analizė „Pedagogikos“ leidinio pagrindu* (Nepublikuotas magistro darbas, Vilniaus pedagoginis universitetas, 2008).
3. Almonaitienė, J. (Red.). (2007). *Bendravimo psichologija*. Kaunas: Technologija.
4. Arlauskienė, R. (2009). *Psichologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
5. Barbic, N., Irović, S. (2008). Kompetencija, kompetencijos ir mokytojų ugdymas. *Mokytojų ugdymas*, 10 (1), 12 – 25.
6. Bendrieji socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatai. (2004). http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=236284 (žiūrėta 2013-04-03).
7. Beutel, D. (2009). Teachers' understandings of their relationships with students: pedagogic connectedness. *The International Journal of Learning*, 16 (3), 507-518. <http://eprints.qut.edu.au/26485/> (žiūrėta 2013-04-15).
8. Černius, J. V. (2006). *Žmogaus vystymosi kelias: nuo vaikystės iki brandos*. Kaunas: Pasaulio lietuvių centras.
9. Čiužas, R., Navickaitė, J., Užeckienė, L. (2009). Mokytojų profesinės kompetencijos plėtotė ir jos kaitos poreikis. *Mokytojų ugdymas*, 13 (2), 110 – 119.
10. Dapkevičienė, V., Zambacevičienė, P. E., (2007). *Psichologijos įvadas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
11. Dzemyda, G., Gudynas, P., Šaltenis, V., Tiešis, V. (2001). *Lietuvos pedagogai ir moksleiviai: analizė ir prognozė*. Vilnius: Mokslo aidai.
12. Gaučienė, J. (2008). *Ikimokyklinio ugdymo pedagogų pedagoginio pašaukimo analizė* (Nepublikuotas magistro darbas, Akademija, 2008).
13. Gedvilienė, G., Palinauskaitė, A. (2003). *Mokytojai – rengimas*. Pukelis, K. (Red.). Mentorius knyga. Kaunas: Kauno Didžiojo universiteto leidykla.
14. Gedvilienė, G., Zuzevičiūtė, V. (2007). *Edukologija*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
15. Gogelienė, K. (2004). *Socialinio pedagogo veikla vykdant vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevenciją mokykloje* (Nepublikuotas magistro darbas, Vilniaus pedagoginis universitetas, 2004).
16. Gudaitis–Vabalas, J. (1983). *Psichologijos ir pedagogikos straipsniai*. Vilnius: Mokslo.
17. Gudelis, A. (1980). *Psichologinės asmenybės savybės*. Vilnius: LTSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija.

18. Gudonis, V., Masiokienė, G. (2008). Mokytojų empatiškumo tyrimas. *Jaunujų mokslininkų darbai*, 2 (18), 102-108.
19. Hollins, E. R. (2011). Teacher preparation for quality teaching. *Journal of Teacher Education*, 62 (4), 395-407. <http://jte.sagepub.com/content/62/4/395.abstract> (žiūrėta 2013-04-15).
20. Jensen, E. (2001). *Tobulas mokymas: daugiau kaip 1000 praktinių patarimų vaikų ir suaugusiųjų mokytojams*. Vilnius: AB OVO.
21. Jonutytė, I., Litvinas, Š. (2004). Socialinio pedagogo ir savanorio bendradarbiavimo tobulinimas bendrojo lavinimo mokykloje. *Mokytojų ugdymas*, 3, 118 – 127.
22. Jovaiša, L. (1999). *Profesinio konsultavimo psichologija*. Vilnius: Agora.
23. Jovaiša, L. (2001). *Edukologijos pradmenys*. Studijų knyga. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
24. Jovaiša, L. (2001). *Ugdymo mokslas ir praktika*. Analitinių straipsnių monografija. Vilnius: Agora.
25. Jucevičienė, P. (2008). *Ko reikia šiuolaikiniam mokytojų? Aktualus mokytojų kvalifikacijos tobulinimo turinys*. Gedvilienė, G. (Sud.). Monografija. Vilnius: Lodvila.
26. Kaffemanienė, I. (2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai*. Šiauliai: ŠU leidykla.
27. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex.
28. Kavaliauskienė, V. (2004). Pokyčiai šiuolaikiniame darbo pasaulyje ir mokytojo profesija: pašaukimas, vaidmenys. *Mokytojų ugdymas*, 3, 8 – 17.
29. Komskienė, T. (2004). *Mokytojas savo ir mokinių akimis*. Kursinis darbas. http://www.e-library.lt/resursai/LZUU_Komskiene_mokiniu%20akimis.pdf (žiūrėta 2013-02-14).
30. Kregždienė, I. (2005). *Socialinis pedagogas – pagalbos šeimai koordinatorius* (Nepublikuotas magistro darbas, Vilniaus pedagoginis universitetas, 2005).
31. Kyburienė, L. (2006). *Klasės valdymo psichologiniai aspektai*. Kėdainiai: Kauno kolegijos leidybos centras.
32. Labanauskas, M. (2009). *Socialinių pedagogų požiūris į santykius su bendrojo lavinimo mokyklos vadovu* (Nepublikuotas magistro darbas, Vilniaus pedagoginis universitetas, 2009).
33. Laužikas, J. (1993). *Pedagoginiai raštai*. Kaunas: Šviesa.
34. Lekavičienė, R. (Red.). (2008). *Psichologija šiandien*. Kaunas: Technologija.
35. Lietuvos švietimas skaičiais. 2012 bendrasis ugdymas. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/Lietuvos%20svietimas%20skaiciais%202012_Bendrasis%20ugdymas.pdf (žiūrėta 2013-03-20).

36. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2006).
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=279441&p_query=&p_tr2=
(žiūrėta 2013-01-28).
37. Lietuvos švietimo koncepcija. (1992).
<http://www.smm.lt/strategija/docs/srp/koncepcija/koncepcija2.htm#7> (žiūrėta 2013-01-30).
38. LR ŠMM Įsakymas dėl mokytojo profesijos kompetencijos aprašo patvirtinimo (2007).
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=291726&p_query=&p_tr2=
(žiūrėta 2013-04-04).
39. LR ŠMM Įsakymas dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo. (2001).
http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/01_12_1667.htm. (žiūrėta 2013-03-27).
40. LR ŠMM Įsakymas dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo. (2002).
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=161532 (žiūrėta 2013-04-03).
41. Luobikienė, I. (2010). *Sociologinių tyrimų metodika*. Kaunas: Technologija.
42. Meškauskienė, A., Monkevičienė, O. (2011). *Pedagogo taktas*.
<http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/specialistams/pedagogo-taktas/8735>
(žiūrėta 2013-04-26).
43. Mokytojų rengimas. (2007). Andrašiūnienė, M. Socialinio darbo terminų žodynėlis. (p. 66). Vilnius: UAB CIKLONAS.
44. Pašaukimas. (2010). Vaitekūnas, S. (Red.). *Visuotinė lietuvių enciklopedija* (T. 17, p. 598). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
45. Pedagogas. (1987). Grinius, J. (Red.). *Lietuvių enciklopedijos* (T. XXII, p. 238). Vilnius: Lietuvių enciklopedijos leidykla.
46. Pedagogas. (2010). Vaitiekūnas, S. (Red.). *Visuotinė lietuvių enciklopedija* (T. XVII, p. 702). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
47. Phelps, H. P., Benson, R. T. (2012). Teachers with a passion for the profession. *Action in teachers education*, 34, 65-76.
48. Pivorienė, R. V. , Sturlienė, N. (2005). *Mūsų klasė: knyga klasės auklėtojiui*. Vilnius: TYTO ALBA.
49. Pocevičienė, R., Eitutytė, D. (2004). Mokytojo, kaip mokymo(si) proceso organizatorius, vaidmuo. Mokytojų ugdymas.
50. Pukelis, K. (1998). *Mokytojų rengimas ir filosofinės studijos*. Kaunas: VERSMĖ.
51. Rajeckas, V. (2004). *Pedagogikos pagrindai: studijų knyga*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.

52. Strakštytė, A. (2008). Mokymosi sėkmę sąlygojantys aplinkos veiksniai ir jų įtaka paauglių motyvacijai. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 1 (17), 112-118.
53. Socialinio pedagogo rengimo standartas (2008). <http://www.kpmc.lt/Skelbimai/31%20standartas/Socialinio%20pedagogo.pdf> (žiūrėta 2013-04-15).
54. Survilienė, M. (2005). *Moksleivių destruktivaus elgesio apraiškos pagrindinėje mokykloje: situacijos analizė ir sprendimo gairės* (Nepublikuotas magistro darbas, Vilniaus pedagoginis universitetas, 2005).
55. Šernas, V. (1995). Profesinė pedagogika. Vilnius: Baltic ECO.
56. Švietimo plėtotės centras (2008). *Švietimo būklės tyrimų apžvalga*. Vilnius: Petro ofsetas.
57. Targamadžė, V. (2003). Mokytojai – rengimas. Pukelis, K. (Red.). *Mentoriaus knyga*. Kaunas: Kauno Didžiojo universiteto leidykla.
58. Vaitkevičius, J. (2008). *Lietuvos pedagogika ir mokykla istorijos vingiuose*. Monografija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
59. Zaclova, Z. (2007). Nauji iššūkiai modernios mokyklos mokytojui. *Mokytojų ugdymas*, 8 (1), 20 – 25.
60. Žekonis, V. (2008). *Tarpininkavimo kaip kolektyvinių darbo ginčų sprendimo metodo turinys ir reikšmė* (Nepublikuotas magistro darbas, Vilniaus pedagoginis universitetas, 2008).

Eglė Mikalauskaitė

NEGATIVE ATTITUDE CHANGING POSSIBILITIES OF PUPILS TO TEACHERS' DIFFERENT AGE

The Bachelor Theses

Summary

This thesis analyzes negative pupils attitude to teachers' different age and their attitude changing possibilities.

The thesis aim of purpose is to find out negative pupils' attitude to teachers different age and to explore the changing possibilities of attitudes to teacher's different age.

There was also revealed pupils' attitude to work of social educator helping to solve problems between pupils and teachers.

In this thesis there was also conducted pupils' questionnaire poll with which was aimed to find out pupils' negative attitudes to teachers different age. To analyze data of the questionnaire there were used by quantitative and qualitative data analysis.

During the investigation there was organizing the group of development of communication skills activities where were attending 8 pupils whose were selected by social educator. It were pupils whose are most warring with teachers.

The aim of these activities was to model, exchange pupils appropriate (negative) attitude to positive attitude to teachers different age involving various some kind of activities and games.

After these activities there was aimed find out the changing possibilities of pupils attitude. To find out this aim there was used a structured interview methods. Data was analyzed by qualitative content analysis.

The study involved 100 base school 5-6 grade pupils.

The study clarified that more than half of pupils like to interact with younger teachers than with older teachers. Pupils identified more reasons to younger teachers than older. Also, pupils expressed their opinion about teachers' and their available competencies, i.e. both older and younger teachers use similar measures of insubordination, classroom rules of pupils' behaviour and various incentives, and so on.

Leading of pursuits did not change the pupils' attitude to teachers different age but they learned more skills, such as their and teachers feelings perception, response to new situation, etc.

Keywords: attitude, pupils, different age, teachers, the changing possibilities.